

Fransa İlkokul 1., 2. ve 3. Sınıf Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi Dersi Öğretim Programının Değerler ve Beceriler Bağlamında İncelenmesi

Şehide Kılınç*

Öz

Bu araştırmanın amacı, Fransa'da ilkokul 1., 2. ve 3. sınıflarda okutulan Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi dersi öğretim programında yer alan kazanımları ilişkili oldukları değer ve beceriler bağlamında incelemektir. Araştırmada nitel araştırma yaklaşımlarından biri olan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen verilerin çözümlenmesinde içerik analizinden yararlanılmıştır. Araştırmada; öğretim programının genel yapısının; hedefler, uygulama biçimi ve yöntemleri, beceriler ve içerik olmak üzere dört bölümden oluştuğu bulgusuna ulaşılmıştır. Öğretim programının içerik bölümünde üç temanın olduğu, her temaya yönelik ana kazanımlar ve alt kazanımlar ve eğitim durumlarına yer verildiği bulgusuna ulaşılmıştır. Her üç temadaki kazanımlarda; saygı, sorumluluk, duyarlılık, sabır, adalet değerlerinin ortak olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretim programında duyarlılık değerine kapsamlı bir şekilde yer verildiği; vatanserverlik, insan hakları, özgürlük, eşitlik, kardeşlik ve laiklik değerlerinin de kazanımlarda sıklıkla yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Temalardaki hedef kazanımlarda; ortak kurallara uyma, iletişim kurma, empati, etkin dinleme, eleştirel düşünme, iş birliği yapma, kendini tanıma, araştırma, dili etkili kullanma, kanunlara uyma, kurallara uyma, dijital okuryazarlık, politik okuryazarlık, yenilikçi düşünme ile kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme becerilerini geliştirmeye yönelik kazanımlara yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fransa, Vatandaşlık Eğitimi, Öğretim Programı, Değer, Beceri.

Makale Geçmişi

Geliş: 11/08/2023

Düzeltilme: 05/10/2023

Kabul: 28/10/2023

*Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, 0000-0002-8862-8593, Adana, Türkiye, sehidearslanhan83@gmail.com

Atıf için: Kılınç, S. (2023). Fransa İlkokul 1., 2. ve 3. sınıf vatandaşlık ve ahlak eğitimi dersi öğretim programının değerler ve beceriler bağlamında incelenmesi. *OJCES*, 1(2), 131-165. <https://10.5281/zenodo.10420592>

Makale ek bilgisi: Ek bilgi bulunmamaktadır.

Giriş

Yirmi birinci yüzyılın başlangıcından bu yana, eğitimin gündeminde önemli bir konu olan vatandaşlığın tartışmalı doğasına olan ilgi giderek artmaktadır. Bu bağlamda vatandaşlığın gelişimi ve bu gelişimde eğitimin rolü güncel araştırma konuları arasında yer almakla birlikte canlı bir toplumsal tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Çağdaş modern toplumlarda vatandaşlık kavramı öncelikle demokrasi kavramıyla bağlantılı görülmektedir (Thayer-Bacon, 2008; Westheimer & Kahne, 2004). Vatandaşlık kavramının biçimi ve içeriği, özellikle demokratik bir yaşam biçimi için söz konusu olan normların, bireysel yurttaşlar tarafından ne ölçüde benimsenmesi gerektiği sorusuna göre değişmektedir. Örneğin Westheimer & Kahne (2004), üç çeşit vatandaş tanımı yapmış ve bireysel olarak sorumlu vatandaş, katılımcı vatandaş ve sosyal adalet vatandaşını birbirinden ayırmışlardır. Buna göre bireysel olarak sorumlu vatandaş; toplumda sorumlu bir şekilde hareket eden, ihtiyacı olanlara yardım eden, çalışan ve vergi ödeyen kişidir. Katılımcı vatandaş; topluluk organizasyonlarında aktif olarak yer alan, ihtiyacı olanlara bakmak için topluluk çabalarının düzenlenmesine yardımcı olan ve devlet kurumlarının nasıl çalıştığını bilen kişidir. Sosyal adalet vatandaşı ise; sosyal, politik ve ekonomik yapıları eleştirel bir şekilde değerlendiren, sosyal hareketleri bilen, adaletsizlik alanlarını tespit eden ve ele alan, adil olmaya ve fırsat eşitliğini teşvik etmeye çalışan kişidir. Dolayısıyla "iyi vatandaşlık", vatandaşların farklı bakış açılarını eleştirel bir şekilde değerlendirmeye, değişim için stratejiler keşfetmeye, adalet, eşitlik/eşitsizlik ve demokratik katılım konularında düşünmeye/harekete geçmeye istekli olma kavramını ifade etmektedir. Bununla birlikte, bir topluluk içinde sosyal olarak kabul görme ve sorumlu bir şekilde faaliyet gösterme kapasitesi de "iyi vatandaşlığın" bir özelliği olarak kabul edilmektedir (Westheimer, 2008).

Vatandaşlık kavramının güncel tartışmaların odağında olduğu Fransa'da, vatandaşlık kavramının kapsamının genişlemesinde en önemli adımın 1789 yılında yayınlanan İnsan ve Vatandaşlık Hakları Bildirgesi olduğu söylenebilir. Bu bildiri vatandaşlık kavramının gelişiminde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Çünkü İnsan ve Vatandaşlık Hakları Bildirgesi ile birlikte insan hakları konusu Fransız toplumunun bütün fertlerini ilgilendiren bir konu haline gelmiştir. 1789 Fransız İhtilalinden sonraki süreçte vatandaşlık kavramı tartışmaların odağında yer almış ve vatandaşlık eğitimi geleneksel olarak siyasi gündemin üst sıralarında yer almıştır. Bununla birlikte Fransız İhtilali ile ortaya çıkan cumhuriyetin değerleri, Fransa'da toplum için ortak referans değerler haline gelmiş ve Fransız eğitim sisteminin merkezinde yer almıştır (Osler & Starkey, 2009). 1882'de ilköğretimin zorunlu olması ile birlikte vatandaşlık ve ahlak eğitimi, okuma, yazma ve edebiyattan önce ulusal öncelikler arasında yer almıştır (CostaLascoux, 1998). Tarihsel süreç içerisindeki değişimi incelendiğinde, Fransa'da vatandaşlık eğitiminin Fransız devriminin yanında toplumun eşitlikçi ve demokratik dönüşümüyle ilişkili olduğu görülmektedir. Bununla birlikte bu disiplinin uygulama biçimlerinde farklı dönemlerde öğrenim kademelerine göre önemli değişimler yaşanmıştır (Marchand, 1992). Bu dönemleri yansıtan önemli dönüm noktalarını dört döneme ayırmak mümkündür: 1881 ile 1960 yılları arasındaki dönem vatandaşlık ve ahlak eğitiminin doğuşu, uygulanması ve gelişimi ile bu eğitimin ulusal ve cumhuriyetçi kimliği oluşturmak için dayatılan siyasi boyutunu simgelemektedir. 1960 ile 1985 yılları arasındaki dönem, okulun yaygınlaşması hareketini ve vatandaşlık eğitiminin çeşitliliğe sahip bir gençliği topluma entegre etmenin zorluğunun farkına varılmasını kapsamaktadır. 1985 ile 2004 yılları arasındaki dönemde, ulusal kimliğin, cumhuriyetin değerlerinin yeniden sorgulanmasıyla ilgili olarak demokratik boyutu dikkate alınarak vatandaşlık eğitimi yeniden tasarlanmıştır. 2005 yılından sonra derslerin bireyselleştirilmesini vurgulayan yeni programlar hazırlanmıştır (Chauvigné, Étienne & Clavier, 2011).

Fransa'da vatandaşlık eğitiminin yakın tarihine bakıldığında, zaman içerisinde meydana gelen önemli toplumsal değişimler nedeniyle 1960'lı yılların vatandaşlık eğitiminin ekonomik ve sosyal boyutlarında bir değişikliğe işaret ettiği görülmektedir. 1968 ekonomik krizinden sonra öğretim programlarında özerk bir disiplin olarak yer alan vatandaşlık eğitimi dersi, öğretim programlarından çıkarılmıştır. 1980'lerin ortalarında, Jean-Pierre Chevènement tarafından tanıtılan bir terim olan vatandaşlık eğitimi terimi altında yeniden ortaya çıkmıştır (Bergougnieux, 2006). Bu gelişmelerle birlikte son yıllarda çoğunluk tarafından bir "sorun" olarak görülen göç ve İslam'ın Fransız toplumundaki yeri hakkında artan endişeler (Simon, 2013; Tiberj, 2014) vatandaşlığın anlamı ve okulun vatandaşlık eğitimindeki rolü hakkındaki tartışmaları yeniden gündeme getirmiştir. Son olarak 2015 yılında Charlie Hebdo'ya yapılan terör saldırılarından sonra vatandaşlık eğitimine ilişkin öğretim programları ve resmi yönergeler yeniden güncellenmiştir. Vatandaşlık eğitiminin sürekli güncelleme ihtiyacının olması ve ayrı bir disiplin olarak öğretim programlarına yeniden dahil edilmesinin ana nedeni, göçmen politikaları ile birlikte Fransa'da değişen sosyal yapı ve dolayısıyla özellikle Cezayir'den gelen göçmen işçileri entegre etmenin zorluğunun farkına varılmasıdır (Gruson, 2008).

Fransa, son yıllarda en çok göç alan ülkelerden biri haline gelmiştir. Göçlerle birlikte toplum içerisindeki çeşitliliğin artması, çeşitliliğin tanınması ve ulusal kimlikle ilgili çatışmalar ve tartışmaları beraberinde getirmiştir (Simon, 2005). Fransız entegrasyon modelinde cumhuriyetçi değerlerin aktarımı çok önemli bir rol oynamaktadır. Fransız vatandaşlık modeli bir asimilasyon yani "ülkesinin kültürel özelliklerini benimseyerek bütünleşmedir" (Entzinger, 1994). Fransa ulusal birliği tek bir dilin, ulusal bir tarihin ve ulusal değerlerin paylaşılmasında ısrarcı bir tutum sergilemeye devam etmektedir. Ancak Fransız topraklarındaki diğer milliyetlerin tanınması, bu birleşme arzusunu karmaşık hale getirmektedir. Geleneksel olarak ulusun oluşumunda ve bütünlüğünde merkezi bir rol oynayan okul, ulusal değerlerin ve ortak kültürün aktarılmasından sorumludur (Schnapper, 2001). Bununla birlikte Fransız cumhuriyet okulu ulusal entegrasyonla özdeşleştirilmektedir (Barrère & Martuccelli 1998). Bu bağlamda, Fransa gibi tek tip vatandaşlığın savunulduğu bir ülkede vatandaşlık, ulusal bir dilin ve bir takım vatansever değerlerin aktarımı sayesinde proaktif bir kültürel entegrasyon politikası yoluyla ekonomik kalkınma ihtiyacına yanıt vererek ulusal duyguların pekişmesiyle yakından bağlantılı görülmektedir (Barrère & Martuccelli 1998). Görüldüğü üzere günümüzde bile tarih ve coğrafya ile güçlü bir şekilde bağlantılı olan vatandaşlık eğitiminde (Bergougnieux, 2006) Fransa, 1958 Anayasası'nın ilk maddesinde kabul edilen (Roeck, 2011) "tek ve bölünmez" bir ülke olma amacı taşımaktadır. Bu amaca ulaşmada okula atfedilen rol önemli görülmektedir. Başka bir deyişle ulusal kimliğin inşasından sorumlu olan okul, çocukların içinde yaşadıkları topluma entegre olmalarını kolaylaştıran ve vatandaşlık gelişmelerini destekleyen bir kurumdur. Bu nedenle bir ülkenin çocuklarına nasıl eğitim verdiği, kolektif ilkelerinin ve ideallerinin bir yansıması olarak görülmektedir. Bu bağlamda, anayasasında belirttiği şekilde Fransa'nın vatandaşlık eğitiminin amacını, çeşitli toplulukların oluşturduğu ortak bir toplumu Cumhuriyet olarak tanımlanan ve özgürlük, eşitlik, kardeşlik (liberté, égalité, fraternité) ilkelerine ve insan haklarına dayanan tek bir ulusal Fransız kültürüne entegre etmeye yardımcı olmak şeklinde ifade etmek mümkündür.

Fransa'nın vatandaşlık eğitimi alanındaki yaklaşımının sahip olduğu değerler, ilkeler ve normlar etrafında şekillendiği görülmektedir. Dolayısıyla her toplumun eğitimden beklentileri farklılık göstermekte ve ülkelerin vatandaş profilleri de vatandaşlık kavramından beklentilerine paralel olarak değişmektedir. Günümüzde savaş, açlık, salgın, kuraklık ve benzeri sebeplerle ülkeler arasındaki göçler artmakta ve küreselleşme ile birlikte dünyadaki ülkelerin birçoğu küresel sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu bağlamda ülkelerin eğitim sistemlerini sürekli güncellemeleri, "iyi vatandaş"

yetiştirmeleri açısından önemli görülmektedir. Çünkü güçlü bir vatandaşlık eğitimi sayesinde bireylerin kendilerine, içerisinde yaşadıkları topluma, bütün insanlığa ve doğaya karşı hak ve sorumluluklarının bilincinde olan bireyler olarak yetiştirilmeleri mümkün olabilecektir (Russel, 1976). Bu nedenle güçlü bir vatandaşlık anlayışı geliştirebilmek için farklı ülkelerin vatandaşlık eğitimi konusundaki mevcut durumlarının araştırılarak incelenmesi önemli görülmektedir.

İlgili alan yazın incelendiğinde, Fransa'nın vatandaşlık eğitimini farklı değişkenlerle ele alan sınırlı sayıda araştırma olduğu görülmektedir. Bu araştırmalardan Kara (2022) tarafından yapılmış çalışmada Fransa'daki ortaokullarda vatandaşlık eğitimi incelenmiştir. Bir başka araştırmada Bektaş ve Zabun (2019), Fransa Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi Programı ile Türkiye İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programındaki kazanımlarda yer alan değer türlerini içerik bağlamında karşılaştırmışlardır. Kafadar, Öztürk ve Katılmış (2018) araştırmalarında ABD, Türkiye ve Fransa'da okutulan sosyal bilgiler ve muadili derslerin (vatandaşlık –ahlak eğitimi) öğretim programlarını değerler eğitimi açısından karşılaştırmışlardır. Bu araştırmaların genel olarak ortaokul ve üzerindeki vatandaşlık ve ahlak eğitimini inceleyen araştırmalar olduğu görülmektedir. Ancak alan yazında ilkökul kademesine yönelik vatandaşlık ve ahlak eğitimi dersi öğretim programını ilişkili değerler ve beceriler bağlamında ele alan herhangi bir araştırmaya ulaşılmamıştır. Oysa Fransa, vatandaşlık, demokrasi, cumhuriyet, milliyetçilik, insan hakları ve laiklik gibi kavramların gelişmesinde ve yayılmasında önemli bir ülke konumundadır. Bu bağlamda Fransa'da uygulanmakta olan ilkökul kademesindeki Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi dersi öğretim programının mevcut durumunun ilişkili değerler ve beceriler bağlamında incelenmesinin Türkiye'deki vatandaşlık eğitiminin gelişmesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Fransa'da okutulan Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi dersi öğretim programının genel değerlendirmesi ile ilkökul 1., 2. ve 3. Sınıf Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi dersi öğretim programında yer alan öğrenme alanlarındaki konu ağırlıkları ile bu konuların hangi değer ve becerilerle ilişkili olduklarını ortaya koymaktır.

Bu amaca yönelik olarak araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Fransa'da okutulan Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi dersi öğretim programının genel yapısı nasıldır?
2. Fransa'da okutulan İlkokul 1., 2. ve 3. Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi dersi öğretim programında yer alan öğrenme alanları nelerdir ve bu öğrenme alanları hangi değer ve becerilerle ilişkilidir?

Yöntem

Bu araştırmada, nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Geleneksel araştırma yöntemleriyle açıklanması zor olan konuların araştırılmasında kullanılan nitel araştırma yöntemi, sürece yönelik ve araştırma deseninde esneklik barındıran bir yapıya sahiptir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2016). Çalışmada Fransa İlkokul 1., 2. ve 3. Sınıf Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi dersi öğretim programının analiz edilecek olmasından dolayı doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, "araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar" (Yıldırım & Şimşek, 2011).

Verilerin Kaynağı ve Toplanması

Fransa'da Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi dersi öğretim programı 2. Evre (ilkokul 1., 2., ve 3. Sınıf), 3. Evre (İlkokul 4.,5., ve 6. Sınıf) ve 4. Evre (7., 8., ve 9. Sınıf) olmak üzere 3 evre halinde ilkokuldan ortaokulun sonuna kadar ayrı bir ders olarak okutulmaktadır. Bu araştırma kapsamında veri kaynağı olarak 26.07.2018 tarihinde güncellenerek 2018-2019 öğretim yılı itibariyle Fransa'da uygulanmaya başlanan Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi (L'Enseignement Moral et Civique) öğretim programından yararlanılmıştır. Bu doğrultuda program yönergeleri ve resmi belgeler, Fransa Milli Eğitim Bakanlığının resmi web sitelerinden elde edilmiş ve güncelliği kontrol edilmiştir. Bu çalışmada 2. Evreye denk gelen İlkokul 1.,2. ve 3. Sınıf Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi dersi öğretim programı Fransızcadan Türkçeye çevrilerek bu çeviri iki dil uzmanına kontrol ettirilmiştir. Bu çalışmada Fransa'daki ilkokullarda okutulan vatandaşlık ve ahlak eğitiminin incelenmesi amaçlandığından, öğretim programında ortak olan amaçlar, uygulama biçimi ve yöntemleri ile becerilerin tamamı incelenmiştir. Ancak öğretim programının içerik bölümünde, ilkokul 1., 2. ve 3. sınıflarda okutulan ve ilkokula yönelik bölümüne denk gelen 2. evre ele alınmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında toplanan verilerin analizinde içerik analizinden yararlanılmıştır. İçerik analizi verilerin belirli bir sistematik çerçevede analizinde ve yinelenebilir sonuçlara ulaşmada kullanılan, metin, resim, ses ya da video içeriklerinin incelenmesinde tercih edilen bir tekniktir (Büyüköztürk, vd., 2016). Araştırmada içerik analizi kapsamında verilerin kodlanması, temaların oluşturulması, verilerin kodlara ve temalara göre düzenlenmesi ve tanımlanması, bulguların yorumlanması aşamalarına yer verilmiştir. Öğretim programdaki değerler kazanımlar boyutuyla ve öğretim programında yer alan değer türleri temel alınarak tasnif edilmiştir.

Etik Beyan

Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Doküman analizi olarak yapılan bu çalışmada etik kurul onay belgesi gerekmemektedir.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde araştırma soruları çerçevesinde ulaşılan bulgular aşağıda sunulmuştur.

Fransa Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi Dersi Öğretim Programının Genel Yapısına İlişkin Bulgular

Fransa'da okutulan Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi dersi öğretim programı hedefler, uygulama biçimi ve yöntemleri, beceriler ve içerik olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Öğretim programının genel yapısı incelendiğinde, programın son olarak 2018 yılında güncellendiği, programın vizyonu ile kim tarafından hazırlandığına ilişkin herhangi bir bilgiye yer verilmediği görülmektedir. Bununla birlikte öğretim programı, ilkokul ve ortaokulun bütün sınıf seviyelerini içine alacak şekilde 3 evre şeklinde hazırlanmıştır.

Öğretim programının genel amaçları ilkokul ve ortaokul için ortak olarak belirlenmiştir. Fransız eğitim sisteminde Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi dersinin, 1789 İnsan ve Yurttaşlık Hakları Bildirgesinde ve 1946 Anayasasının önsözünde yer alan özgürlük, kardeşlik, eşitlik, laiklik ve adalet ruhu gibi

Cumhuriyetin ve demokrasinin temel değerlerinin öğrenciler tarafından özgür bir şekilde benimsenmesini hedeflediği belirtilmektedir. Aynı zamanda dogmaların veya davranış modellerinin dayatılmasından çok, öğrencilerin bireysel ve sosyal yaşamlarında sorumluluklarının yavaş yavaş farkına varmalarını sağlayan vatandaşlık ve ahlak kültürü ile eleştirel bir zihin edinmelerini de hedeflediği ifade edilmektedir. Bu hedeflerle bağlantılı olarak vatandaşlık ve ahlak eğitiminin amaçları aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 1. Öğretim programının genel amaçları

Başkalarına saygı göstermek	
✓ İnsan bütünlüğünün farkında olmak	✓ Kardeşçe ilişkiler geliştirmek
✓ Başkalarının özgürlüklerine saygı duymak	✓ Felsefi ve dini inançlara saygı duymak
✓ Herkesi eşit görmek	
Cumhuriyetin değerlerini kazanmak ve paylaşmak	
✓ Özgürlük	✓ Kardeşlik
✓ Eşitlik	✓ Laiklik
Bir vatandaşlık kültürü inşa etmek	
✓ Topluma aidiyet duygusu geliştirmek	✓ Vatandaşlık görevine hazırlanmak
✓ Yargılama kapasitesini arttırmak	✓ Topluma duyarlı olmak
✓ Bağımsız yaşama becerisini geliştirmek	✓ Hak ve Kurallara uymak
✓ Ortak yaşama katılma becerisini geliştirmek	✓ Toplu eylemlerde bulunmak
	✓ Sorumluluk ve inisiyatif almak

Tablo 1 incelendiğinde, Vatandaşlık ve Ahlak Eğitiminin başkalarına saygı göstermek; Cumhuriyetin değerlerini kazanmak ve paylaşmak ve bir yurttaşlık kültürü inşa etmek olmak üzere birbiriyle yakından bağlantılı üç amacı olduğu görülmektedir. Başkalarına saygı göstermek amacının altında, Vatandaşlık ve Ahlak Eğitiminin, başkalarına saygıyı garanti eden ilkelerin öğrenciler tarafından benimsenmesi ve insanın bütünlüğünün farkında olmasına dayandığı belirtilmektedir. Aynı zamanda, insanların özgürlüklerine, felsefi ve dini inançlarına saygı duyanın, onları kendilerine eşit görmenin ve onlarla kardeşçe ilişkiler geliştirmenin amaçlandığı görülmektedir. Cumhuriyetin değerlerini kazanmak ve paylaşmak amacının altında Cumhuriyetin değerlerinin özgürlük, eşitlik, kardeşlik ve laiklik olduğu; Vatandaşlık ve Ahlak Eğitiminin demokratik bir toplumda ortak yaşam için gerekli olan ve Cumhuriyet'i besleyen bu ilke ve değerlerin aktarılmasını amaçladığı ifade edilmektedir. Bir yurttaşlık kültürü inşa etmek amacının altında ortak bilgi, beceri ve kültür temelinde okulun/ öğrencinin topluma aidiyet duygusu geliştirmesini, aynı zamanda kendisi adına yargılama kapasitesi kazanmasını amaçlamaktadır. Bunu yaparken öğrencinin okul hayatının somut durumları içerisinde bağımsız yaşama, ortak yaşamın gelişimine aktif olarak katılma ve bir vatandaşlık olarak vatandaşlık görevine hazırlanma becerisini geliştirmesine de katkı sağladığı belirtilmektedir. Aynı zamanda öğrencinin kendisine ve başkalarına karşı duyarlılık kültürü oluşturmasının, ortak yaşam kurallarına saygıyı ve bu kuralların anlamının anlaşılmasının, toplu eylemde bulunmanın, sorumluluk ve inisiyatif almanın amaçlandığı görülmektedir.

Fransa'da Okutulan İlkokul 1., 2., Ve 3. Sınıf Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi Dersi Öğretim Programında Yer Alan Öğrenme Alanlarının Ve İçerdikleri Değer Ve Becerilerin Yapısına İlişkin Bulgular

Öğretim programının içeriğinde; değerlerin, bilgilerin (edebi, bilimsel, tarihi, yasal vb.) ve uygulamaların yer aldığı ifade edilmektedir. Vatandaşlık ve Ahlak Eğitiminde mümkün olduğunca,

somut durumların analizine odaklanıldığı, düzenli ve gerekçeli tartışmaların, öğrencilerin demokratik toplumun değerlerini anlamalarını, deneyimlemelerini sağlamak için önemli bir yere sahip olduğu belirtilmektedir. Bu eğitimin, özellikle öğrencileri karşılıklı fikir alışverişinde bulunma ve tartışma ortamı içerisinde işbirliği ve birlikte hareket etmeye teşvik eden çalışmalara uygun olduğu vurgulanmaktadır. Bu programda, uygulama sürecindeki her türlü araç-gereç ve yöntem seçiminin pedagojik sorumluluğu öğretmene yüklenmektedir. Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi dersi öğretim programında yer alan temel değerler, cumhuriyetçi ve demokratik vatandaşlığın ilke ve değerleriyle yakından bağlantılı olan özgürlük, eşitlik, kardeşlik, laiklik, dayanışma, adalet ruhu, saygı ve her türlü ayrımcılığın reddi değerleridir. Programda, vatandaşlık ve ahlaki eğilimleri geliştirmenin; akıl yürütme, başkalarının bakış açısını dikkate alma ve buna göre hareket etme eğilimlerini geliştirmekle bağlantılı olduğu vurgulanmaktadır.

İlkokuldan itibaren uygulamaya konan Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi dersi öğretim programındaki beceriler; duyarlılık, hak ve kural, yargı ve yükümlülük olmak üzere birbiriyle ilişkili olarak dört başlıkta aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2. Öğretim programında kazandırılması hedeflenen beceriler

Duyarlılık Kültürü	Hak ve Kural Kültürü	Yargı (Muhakeme)	Yükümlülük
<ul style="list-style-type: none"> •Duyularını ve düşüncelerini düzenleyerek tanımlama ve ifade etme • Saygı gösterme ve empati kurma becerisi • Kendi fikirlerini ifade etme ve başkalarının fikirlerine saygı gösterme • Farklılıkları kabul etme • İşbirliği yapabilme •Kendini bir topluluğun parçası olarak hissetme 	<ul style="list-style-type: none"> • Genel kurallara saygı gösterme • Demokratik bir toplumda kurallara ve yasalara uymanın nedenlerini anlama •Fransız Cumhuriyeti ve demokratik toplumların ilkelerini ve değerlerini anlama • Kurallar ve değerler arasındaki ilişkiyi anlama 	<ul style="list-style-type: none"> • Ayırt etme ve eleştirel düşünme • Bir tartışma ortamında kendi yargılarını başkalarınıninkilerle karşılaştırma • Kapsamlı bilgi edinme • Kişinin bireysel yararını kamu yararından ayırt etme • Kamu yararı duygusuna sahip olma 	<ul style="list-style-type: none"> •Kendi yükümlülüklerinden sorumlu olma • Başkalarına karşı sorumlu olma • Okulda sorumluluk alma • Ortak yaşamın ve çevrenin çeşitli yönlerinin sorumluluğunu üstlenme •Vatandaşlık bilinci geliştirme

Tablo 2’de görüldüğü gibi, duyarlılık kültürü; vatandaşlık ve ahlak eğitiminin temel bir boyutu olarak kabul edilmektedir. Buna göre duyarlılık eğitimi, kişinin kendi duygu ve düşüncelerini daha iyi tanımasını, tanımlamasını, bunları kelimelere döküp tartışmasını ve başkalarının duygularını daha iyi anlamasını içeren becerilere odaklanmaktadır. Hak ve kural kültüründe, sınıf veya okul içindeki kurallar hakkında bir fikir vermeyi amaçlamaktadır. Bu sayede öğrenciler, insanların demokratik bir toplumda ortak değerlerin nasıl ortak kurallarda somutlaştığını deneyimleyebilmektedir

Yargı kültürü, ahlaki yargının oluşumunun, herkesin hayatında karşılaştığı ahlaki seçimleri anlamayı ve tartışmayı mümkün kılması gerektiği üzerine odaklanmaktadır. Bu ahlaki yargının, başkalarının bakış açılarının ve çeşitli ahlaki muhakeme biçimlerinin kavranmasını öngören bir eğitim ve öğretimin sonucunda oluştuğu ifade edilmektedir. Yükümlülük kültüründe ise vatandaşlık eğitiminin, okul ortamındaki ve daha genel olarak toplum hayatındaki uygulamaları dikkate almadan hayal edilemeyeceğine değinilmektedir. Buna göre okul, öğrencilerin kendi seçimlerinin aktörleri olmalarına ve üyesi oldukları sınıfın ve kuruluşun sosyal yaşamına katılmalarına izin vermelidir. İşbirliği ruhu teşvik edilmeli, başkalarına karşı sorumluluk gerçeklerle sınanmalıdır.

Öğretim programının içerik bölümünde temalar ve konular yer almaktadır. Ayrıca her konuya yönelik ana kazanımlar, ana kazanımlar kapsamında alt kazanımlar ve bu alt kazanımlara yönelik

eğitim durumlarına yer verilmektedir. Öğretim programının içeriği 2. Evreye denk gelen ilkokul 1., 2. ve 3. sınıfların tamamını kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Programın içeriğinde 3 tema yer almaktadır. Temalar Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3. Öğretim programında yer alan temalar

Temalar	
Başkalarına Saygı Göstermek	1. Başkalarına saygı göstermek 2. Duyguları ve düşünceleri tanımlamak ve paylaşmak
Cumhuriyetin değerlerini kazanmak ve paylaşmak	1. Ortak yaşamın kurallarına saygı göstermek 2. Fransız Cumhuriyeti'nin değerlerini, ilkelerini ve sembollerini tanımak 3. Demokratik bir toplumun çerçevelerine ilişkin ilk bilgilere erişmek
Vatandaşlık kültürü oluşturmak	1. Sınıf ve okul yaşamına katılmak 2. Kamu yararı duygusunu geliştirmek 3. Eleştirel düşünme becerisi oluşturmak

Tablo 3'te görüldüğü gibi, Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi dersi öğretim programında 2. evrede üç tema ve bu temalarla bağlantılı sekiz alt tema yer almaktadır. Bu temalarda başkalarına saygı göstermek, başkalarının duygu ve düşünceleri tanımak, toplu yaşam kurallarına saygı göstermek, Fransız Cumhuriyeti'nin değer, ilke ve sembollerini tanımak, okul ve sınıf yaşamına katılmak, kamu yararı duygusu geliştirmek ile eleştirel düşünme becerisi oluşturmaya yönelik konulara yer verilmiştir.

Başkalarına Saygı Göstermek Temasına İlişkin Bulgular

Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi dersi öğretim programının 2. Evresinin birinci teması "Başkalarına Saygı Göstermek" şeklinde oluşturulmuştur. Tablo 4'te bu temaya yönelik hedef kazanımlar ve davranışları ile kazanımlara yönelik açıklamaları gösterilmektedir.

Tablo 4. Başkalarına saygı göstermek temasına ilişkin bulgular

Ana Kazanımlar ve Alt Kazanımlar	Eğitim Durumları
Başkalarına saygı göstermek.	-Yetişkinlere ve akranlara saygı
➤ Bireyler arasındaki farklılıkları kabul eder ve bu farklılıklara saygı gösterir.	-Farklılıklara saygı
➤ Kendisine ve başkalarına verilen yükümlülük saygı gösterir.	-İnanç çeşitliliğinin farkındalığı
➤ Kendisine ve başkalarına karşı sorumlu davranışlar benimser.	- Başkalarının şahsına yönelik saldırılar (ırkçılık, cinsiyetçilik, Yahudi düşmanlığı, yabancı düşmanlığı, engellilik, homofobi, taciz vb.)
➤ Kıyafetlerini, dillerini ve tutumlarını okul bağlamına göre uyarlar; sözlü iletişim ile tartışma kurallarına ve muhatabın statüsüne saygı duyarak kendini ifade eder.	-Ahlaki yükümlülük
➤ Saygı gösterebilir, dinleyebilir ve empati kurabilir.	-Bireysel ve ortak mülkiyetin bakımı
➤ Başkalarının bakış açısını kabul eder.	-Kişinin kendisinin ve başkalarının güvenliğine saygı duyması
Duyguları ve düşünceleri tanımlamak ve paylaşmak	-Başkalarına yardım etme
➤ Duygularını ve düşüncelerini düzenleyerek tanımlar ve ifade eder.	-Nezaket dili
	-Bakış açısı oluşturma ve tartışma ortamında diğersinin bakış açısını tanıma
	-Öğretim durumlarında duygu ve düşünce ifadelerinin çeşitliliğine ilişkin deneyim

-
- Öğretim sürecinde ele alınan duygu ve düşüncelere ilişkin kelimeleri bilir. -Temel duyguların bilinmesi ve tanınması (korku, öfke, üzüntü, neşe vb.)
-

İlişkili Değerler: *Farklılıklara Saygı *Farklı Düşüncelere Saygı *Sorumluluk *Saygı *Duyarlılık *Sabır *Hoşgörü *Yardımsızlık *Adalet *Sevgi *Barış *Bilimsellik

---

İlişkili Beceriler: *Ortak Kurallara Uyuma Becerisi *İletişim Becerisi *Empati Kurma Becerisi *Etkin Dinleme Becerisi *Eleştirel Düşünme Becerisi *İşbirliği Yapma Becerisi *Kendini Tanıma Becerisi *Araştırma Becerisi *Dili Etkili Kullanma Becerisi

---

Açıklamalar: Bu evre boyunca, öğrencilerin yetişkinlere ve akranlarına saygı duyması, özellikle başkalarının kişiliğine yönelik herhangi bir saldırıya karşı duyarlı olmaları beklenmektedir. Öğrenciler kıyafetlerini, dillerini ve davranışlarını okul bağlamına uyarlamalıdır. Sınıfta ve okulda bireysel ve ortak mülkiyete saygı duymalıdır. Öğrencilerin genel anlamda iyilik kavramının farkına varmaları; kendilerine, başkalarına, yakın ve uzak çevrelerine karşı sorumlu davranışlar sergilemeleri beklenmektedir.

Tablo 4'e göre, öğretim programının birinci temasında iki kazanımın olduğu; bu kazanımlardan ilkinin "*başkalarına saygı göstermek*", ikincisinin ise "*duyguları ve düşünceleri tanımlamak ve paylaşmak*" olduğu görülmektedir. Tablo' da "*başkalarına saygı göstermek*" kazanımına yönelik altı alt kazanım yer almaktadır. Tamamı duyuşsal öğrenme alanına yönelik olan bu alt kazanımlarla öğrencilerin bireyler arasındaki farklılıkları kabul eden ve bu farklılıklara saygı gösteren; kendilerine /başkalarına verilen yükümlülükler saygı gösteren ve sorumlu davranışlar benimseyen; kıyafetlerini/dillerini/tutumlarını okul bağlamına göre uyarlayan; sözlü iletişim ile tartışma kurallarına ve muhatabın statüsüne saygı duyarak kendilerini ifade eden; başkalarına saygı gösterebilen, başkalarını dinleyebilen/empati kurabilen ile başkalarının bakış açısını kabul eden bireyler olarak yetişmeleri amaçlandığı söylenebilir. İkinci amaç olan "*duyguları ve düşünceleri tanımlamak ve paylaşmak*" kazanımına yönelik iki alt kazanım yer almaktadır. Bu alt kazanımlar ise, öğrencilerin duygularını/düşüncelerini düzenleyerek tanımlamaları ve ifade etmeleri ile öğretim sürecinde ele alınan duygu/düşüncelere ilişkin kelimeleri tanımlamalarına yöneliktir.

Öğretim programının içeriğinde kazanımlar doğrultusunda ele alınacak eğitim durumları ve konuları da yer almaktadır. "*Başkalarına saygı göstermek*" kazanımının öğrencilere kazandırılabilmesi için yetişkinlere, akranlara, farklılıklara ve inanç çeşitliliklerine saygı ile başkalarının kişiliklerine yönelik saldırılar kapsamında ırkçılık, cinsiyetçilik, Yahudi düşmanlığı, yabancı düşmanlığı, homofobi, engellilik ve taciz gibi konular yer almaktadır. Bunun yanı sıra birinci kazanıma yönelik olarak ahlaki yükümlülük, bireysel ve ortak mülkiyetin bakımı ile kişinin kendisinin ve başkalarının güvenliğine saygı duyması, başkalarına yardımcı olması, nezaket dili kullanması, tartışma sırasında bir bakış açısı oluşturması ve diğerinin bakış açısını tanımaya yönelik konular da önerilmektedir. Öte yandan "*duyguları ve düşünceleri tanımlamak ve paylaşmak*" kazanımına yönelik, öğrencilerin duygu ve düşünce ifadelerinin çeşitliliğine ilişkin deneyim kazanmalarını ve korku, öfke, üzüntü, neşe gibi temel duyguları tanımlamaları sağlayacak konulara ve eğitim durumlarına yer verilmesi önerilmektedir.

Vatandaşlık ve Eğitimi Dersi Öğretim Programının 2. Evresinin ilk teması olan "*Başkalarına Saygı Göstermek*" temasında, ilkokul 1., 2. ve 3. Sınıf düzeyinde öğrencinin bireyler arasındaki farklılıkları kabul etmesi ve bunlara saygı duyması, sorumluluklarının ve yükümlülüklerinin farkında olması, sözlü iletişim ve tartışma kurallarına uyması, başkalarının bakış açılarını anlaması ve empati kurmasını sağlamak amacıyla oluşturulmuş kazanımlar içermektedir.

Cumhuriyetin Değerlerini Kazanmak ve Paylaşmak Temasına İlişkin Bulgular

Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi dersi öğretim programının 2. Evresinin ikinci teması “Cumhuriyetin değerlerini kazanmak ve paylaşmak” şeklinde oluşturulmuştur. Tablo 5’te bu temaya yönelik hedef kazanımlar ve davranışları ile kazanımlara yönelik açıklamaları gösterilmektedir.

Tablo 5. Cumhuriyetin değerlerini kazanmak ve paylaşmak temasına ilişkin bulgular

Ana Kazanımlar ve Alt Kazanımlar	Eğitim Durumları
<p><u>Ortak yaşamın kurallarına saygı göstermek</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Ortak yaşam kurallarını kabul etmek ve uygulamak ➤ Yaptırımların bir derecelendirmesi olduğunu ve yaptırımın eğitici olduğunu anlamak ➤ Ortak yaşam kurallarının yasaklayabileceğini, zorunlu kılabilceğini ve aynı zamanda yetkilendirebileceğini anlamak. 	<p>-Sınıfın ve okulun yaşam kuralları (yönetmelikler, okulda dijital teknolojinin kullanımına ilişkin tüzük); cezalar</p> <p>-Hak ve Kural sözlüğüne giriş (kural, yönetmelik, yasa)</p> <p>-Çocuk hakları: Uluslararası Çocuk Haklarına Dair Sözleşme</p> <p>-İlk yol eğitimi sertifikası ile bağlantılı olarak Karayolları Yönetmeliğine giriş</p>
<p><u>Fransız Cumhuriyeti'nin değerlerini, ilkelerini ve sembollerini tanımak</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Cumhuriyetin sembollerini tanımlamak ➤ Fransız Cumhuriyeti'nin değer ve ilkelerini bilmek ➤ Laikliğe, inanma ya da inanmama özgürlüğü olarak yaklaşmak 	<p>-Fransız Cumhuriyeti'nin sembolleri: bayrak, milli marş, anıtlar, milli bayramlar</p> <p>-Fransız Cumhuriyeti'nin sloganı: Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik</p> <p>-Değerler ve ilkeler: özgürlük, eşitlik, kardeşlik, laiklik</p> <p>-Kız ve erkek çocuklar arasında eşitlik</p> <p>-Cumhuriyetin dili Fransızca; uluslararası etkisi</p> <p>-İnanmak ve bilmek arasındaki farklara giriş</p>
<p><u>Demokratik bir toplumun çerçevelerine ilişkin ilk bilgilere erişmek</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ İnsan hakları ve vatandaşlık haklarını tanımlamak ➤ Cumhuriyetin yapısını anlamaya başlamak 	<p>-Haklar ve ödevler: kişinin, öğrencinin, vatandaşın (başlangıç),</p> <p>-1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi</p> <p>-Oy hakkı ve genel oy hakkı</p> <p>-Kadın ve erkek arasındaki hak eşitliği</p> <p>-Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesi</p> <p>-Belediye: belediye başkanı ve belediye meclis üyeleri</p> <p>-Cumhurbaşkanı; Başbakan; hükümet yapısı</p>
<p>İlişkili Değerler: *Sorumluluk *Saygı *Duyarlılık *Sabır *Adalet * Laiklik *Özgürlük *Eşitlik *Kardeşlik *Vatanseverlik *İnsan Hakları</p>	
<p>İlişkili Beceriler: *Ortak Kurallara Uyma Becerisi *Kanunlara Uyma Becerisi *Kurallara Uyma Becerisi *Dijital Okuryazarlık Becerisi *Politik Okuryazarlık Becerisi *İletişim Becerisi *Etkin Dinleme Becerisi *Eleştirel Düşünme Becerisi *İşbirliği Yapma</p>	

Açıklamalar: 2. Evre boyunca, öğrencilerin ortak yaşam kurallarına saygı duymaya ve bunları uygulamaya teşvik edilmeleri ve okul iç kuralları ve yaptırımları bilmeleri beklenmektedir. Haklar ve ödevler bilgisi aynı zamanda dijital kullanım sözleşmesi için de geçerlidir. Öğrencilerin hak ve kural sözlüğüne ilişkin ilk bilgilere erişmeleri amaçlanır. Otoyol Tüzüğüne giriş, bu evrenin başlangıcından itibaren başlar. Fransız Cumhuriyeti'nin değerleri, ilkeleri ve sembolleri evre boyunca öğretilir: öğrenciler, çocuk haklarına, insan haklarına ve vatandaşlığa dayalı demokratik bir toplumun çerçevelerine ilişkin ilk bilgilere erişmek için bu kavramları düzenli olarak ele

almalıdır. Bu nedenle, evrenin sonunda öğrencilerin Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni ve 1789 tarihli İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'ni işlemiş olmaları gerekir.

Tablo 5'e göre, öğretim programının ikinci temasında üç kazanımın olduğu; bu kazanımlardan ilkinin "ortak yaşamın kurallarına saygı göstermek", ikincisinin "Fransız Cumhuriyeti'nin değerlerini, ilkelerini ve sembollerini tanımak", sonuncusunun ise "demokratik bir toplumun çerçevelerine ilişkin ilk bilgilere erişmek" olduğu görülmektedir. Bununla birlikte "ortak yaşamın kurallarına saygı göstermek" kazanımına yönelik üç alt kazanım yer almaktadır. Bu alt kazanımlarla öğrencilerin, toplum içinde ortak yaşam kurallarını kabul eden ve uygulayan, farklı davranışlara göre farklı düzeylerde yaptırımların olduğunu ve yaptırımın eğitici olduğunu anlayan, toplum içerisinde ortak yaşam kurallarının yasaklayabileceğini, zorunlu kılabileceğini ve aynı zamanda yetkilendirebileceğini anlayan bireyler olarak yetişmelerini amaçlar. İkinci kazanım olan "Fransız Cumhuriyeti'nin değerlerini, ilkelerini ve sembollerini tanımak", amacına yönelik iki alt kazanım yer almaktadır. Bu alt kazanımların Cumhuriyetin sembollerini tanımaya, Fransız Cumhuriyeti'nin değer ve ilkelerini bilmeye ile laikliğe karşı yaklaşım biçimine yönelik olduğu görülmektedir. Üçüncü kazanım olan "demokratik bir toplumun çerçevelerine ilişkin ilk bilgilere erişmek" kazanımına yönelik ise insan hakları ve vatandaşlık haklarını tanımlamak ile Cumhuriyetin yapısını anlamaya ilişkin alt kazanımlar yer almaktadır.

Öğretim programının içeriğinde kazanımlar doğrultusunda ele alınacak eğitim durumları ve konularına da yer verildiği görülmektedir. Buna göre; "ortak yaşamın kurallarına saygı göstermek" kazanımının öğrencilere kazandırılabilmesi için önerilen konular arasında sınıfın ve okulun yaşam kuralları, cezalar ile okulda dijital teknolojinin kullanımına ilişkin tüzükler; genel hak ve kurallara ilişkin kural, yönetmelik ve yasalar; uluslararası çocuk haklarına dair sözleşme ile karayolları yönetmeliğine giriş konuları yer almaktadır. "Fransız Cumhuriyeti'nin değerlerini, ilkelerini ve sembollerini tanımak" kazanımının öğrencilere kazandırılabilmesi için bayrak, milli marş, anıtlar, milli bayramlar gibi Fransız Cumhuriyeti'nin sembolleri; Fransız Cumhuriyeti'nin sloganı; değerler ve ilkeler; kız ve erkek çocuklar arasında eşitlik; Fransızca ve uluslararası etkisi ile inanmak ve bilmek arasındaki farklara giriş konuları önerilmektedir. "Demokratik bir toplumun çerçevelerine ilişkin ilk bilgilere erişmek" kazanımın kazandırılmasına yönelik ise; başlangıç düzeyinde kişinin, öğrencinin veya vatandaşın hak ve ödevleri, 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi; oy ve genel oy hakkı, haklar açısından kadın erkek eşitliği, Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesi, Belediye, belediye başkanı ve belediye meclis üyeleri ile Cumhurbaşkanı, Başbakan ve hükümet yapısı konularının önerildiği görülmektedir.

Vatandaşlık Kültürü Oluşturmak Temasına İlişkin Bulgular

Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi dersi öğretim programının 2. Evresinin üçüncü ve son teması "Vatandaşlık kültürü oluşturmak" şeklinde oluşturulmuştur. Tablo 6'da bu temaya yönelik hedef kazanımlar ile kazanımlara yönelik açıklamaları gösterilmektedir.

Tablo 6. Vatandaşlık kültürü oluşturmak temasına ilişkin bulgular

Ana Kazanımlar ve Alt Kazanımlar	Eğitim Durumları
Sınıf ve okul yaşamına katılmak	-Ortak bir projenin gerçekleştirilmesi
➤ Ortak bir amaç için işbirliği yapmak.	-Öğrenci konseyinin rolü ve işleyişi
➤ Eylemler, projeler ve organlar aracılığıyla okul hayatına dâhil olmak.	
Kamu yararı duygusunu geliştirmek	-Sınıfta ve okulda ortak fayda kavramı
➤ Kişisel yarar ile kamu yararı arasında ayırım yapmak.	-Sürdürülebilir kalkınmaya giriş

Eleştirel düşünme becerisi oluşturmak

- Bilgi edinmeyi öğrenmek
- Bir tartışmaya veya diyaloga katılmak: başkalarının önünde konuşmak, başkalarını dinlemek ve başkalarının bakış açısını kabul etmek
- Eleştirel düşünme ile ayırt etme beceriler geliştirmek.

- Çeşitli ortamlardaki bilgi parçalarını gözlemlenmesi okunması, tanımlanması
- Bazı basit tartışma yapılarının bilgisi (bağlaçlar ve sözcük yapısı)
- Grup tartışmasının kuralları (dinleme, diğerinin bakış açısına saygı duyma, anlaşmaya varma)
- Önyargılar ve kalıp yargılar

İlişkili Değerler: *Sorumluluk *Çalışkanlık *Dürüstlük *Yetkinlik *Dayanışma *Yardımsızlık *Yardımsızlık *Bilimsellik *Farklı Düşüncelere Saygı *Duyarlılık *Sabır *Adalet *Kardeşlik *Vatanseverlik

İlişkili Beceriler: *Ortak Kurallara Uyuma Becerisi *Araştırma *Yenilikçi Düşünme *İletişim Becerisi *Etkin Dinleme Becerisi *Eleştirel Düşünme Becerisi *İşbirliği Yapma *Empati Kurma *Kalıp Yargı ve Ön Yargıyı Fark Etme Becerisi

Açıklamalar: Bu evre boyunca, öğrencilerin sınıf ve okuldaki yükümlülükleri ile ortak bir proje yürütmek amacıyla işbirliğine, okul yaşamına, eğitim faaliyetlerine ve anma günlerine katılımlarına dayanmaktadır. Öğrenciler yavaş yavaş somut durumlardaki kamu yararını bireysel yarardan ayırt etmeyi öğrenirler. Öğrencilerin ayırt etme ve eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi, medya ve bilgi okuryazarlığına ve düzenlenmiş tartışmalara dayalıdır. Düzenlenmiş tartışmanın bir parçası olarak öğrenciler, özellikle önyargı ve kalıp yargı kavramları etrafında tartışmaya davet edilir.

Tablo 6'ya göre, öğretim programının üçüncü temasında üç ana kazanımın olduğu; bu kazanımlardan ilkinin "*sınıf ve okul yaşamına katılmak*", ikincisinin "*kamu yararı duygusunu geliştirmek*", sonuncusunun ise "*eleştirel düşünme becerisi oluşturmak*" olduğu görülmektedir. Bu kazanımlara ilişkin alt kazanımlar incelendiğinde, "*sınıf ve okul yaşamına katılmak*", kazanımına yönelik iki alt kazanımın yer aldığı görülmektedir. Bu alt kazanımlarla öğrencilerin ortak bir amaç etrafında işbirliği yapmaları ile etkinlikler, projeler ve çeşitli organlar aracılığıyla okul hayatına dâhil olmaları amaçlanmaktadır. İkinci kazanım olan "*kamu yararı duygusunu geliştirmek*", kazanımına yönelik kişisel yarar ile kamu yararı arasında ayırım yapmak alt kazanımının olduğu görülmektedir. Üçüncü kazanım olan "*eleştirel düşünme becerisi oluşturmak*" kazanımına yönelik ise üç alt kazanım vardır. Bu alt kazanımlarla öğrencilerin bilgi edinme yollarını öğrenmeleri, bir tartışmaya veya diyaloga katılmaları, başkalarının önünde konuşmaları, başkalarını dinlemeleri ve başkalarının bakış açısını kabul etmeleri ile eleştirel düşünme ile ayırt etme becerilerini geliştirmeleri amaçlanır.

Vatandaşlık ve Eğitimi Dersi Öğretim Programının 2. Evresinin üçüncü temasındaki kazanımlar doğrultusunda ele alınacak eğitim durumları ve konularına da yer verildiği görülmektedir. Buna göre; "*sınıf ve okul yaşamına katılmak*", kazanımının ortak çalışmaya dayalı bir proje ve öğrenci konseyinin rolü ve işleyişi konuları ile öğretilmesi önerilmektedir. "*Kamu yararı duygusunu geliştirmek*" kazanımının öğrencilere kazandırılabilmesi için sınıfta ve okulda ortak fayda kavramı ve sürdürülebilir kalkınma konuları önerilmektedir. "*Eleştirel düşünme becerisi oluşturmak*" kazanımının kazandırılmasına yönelik ise, çeşitli ortamlardaki bilgilerin gözlemlenmesi okunması, tanımlanması, bazı basit tartışma yapıları (bağlaçlar ve sözcük yapısı), grup tartışmasının kuralları (dinleme, diğerinin bakış açısına saygı duyma, anlaşmaya varma) ile önyargılar ve kalıp yargıları içeren eğitim durumları ve konuları önerilmektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada Fransa ilkokul 1., 2. ve 3. sınıf Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi dersi öğretim programının değerler ve beceriler açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç kapsamında, Fransa'daki ilkokullarda okutulmakta olan Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi dersinin öğretim programının genel yapısı, amaçlar, uygulama biçimi ve yöntemleri, beceriler, içerik ve eğitim durumları bağlamında nasıl ele alındığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Öğretim programının genel yapısına ilişkin sonuçlar çerçevesinde, Fransa'da Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi dersinin ilkokul 1. sınıftan lise son sınıfa kadar zorunlu olarak okutulduğu görülmektedir. Fransız eğitim sisteminde vatandaşlık eğitiminin, eğitimin politik işlevi ile bağlantılı olarak ilkokuldan liseye kadar uzanan sistematik bir süreci ifade ettiği ve aynı zamanda vatandaşlık eğitimi derslerinin çok ötesine geçtiği ifade edilmektedir. Simon'a (2018) göre, öğrencilerin okul sürecinde edindikleri vatandaşlık deneyimleri okulun politik sosyalizasyonu açısından önemli görülmektedir. Bundan dolayı bu süreçte öğrenciler, okulun beklentileri ve kendi görevleri arasında bağlantı kurmayı öğrenerek, geleceğin vatandaşları olarak devletle kuracakları ilişkiyi önceden şekillendirmektedirler. Bu nedenle Fransız eğitim sisteminde, vatandaşlık eğitiminin, okul hayatı boyunca devam eden ve tüm öğretmenlerin katkıda bulunmasının beklendiği çapraz bir görev olarak kabul edildiği düşünülmektedir.

Fransa'da okutulan Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi dersi öğretim programının genel yapısına bakıldığında, öncelikle vatandaşlık eğitiminin Fransız hükümetinin öncelikleri arasına yerleştirdiği bir disiplin olduğu görülmektedir. Nitekim, öğretim programında okulun misyonu, bilgi aktarımının yanı sıra Cumhuriyetin değerlerini öğrencilerle paylaşmak olarak vurgulanmıştır. Öğretim programında ilk olarak amaçlar, ardından öğretim programının uygulama biçimi ve yöntemlerine ilişkin bilgilere ve becerilere yer verilmiştir. Öğretim programının içerik bölümünün ise ilkokul 1. Sınıftan ortaokulun sonuna kadar okutulmak üzere 3 evre halinde verildiği görülmüştür. Öğretim programında yer alan amaçlar, uygulama biçimi ve yöntemleri ile beceriler ilkokul ve ortaokul kademelerinin tamamı için ortak olarak verilmiştir.

Öğretim Programının "başkalarına saygı göstermek, Cumhuriyetin değerlerini kazanmak ve paylaşmak ile bir vatandaşlık kültürü inşa etmek" olmak üzere ana temalarla ve birbirleriyle ilişkili 3 ana amacının olduğu görülmektedir. Bu amaçlarla, öğrencilerin vatandaşlık ahlakının cumhuriyetin ve demokrasinin ilke ve değerlerini özümseyen, başkalarına saygılı olan, hak ve sorumluluklarını bilen, işbirliği ve dayanışma ruhuna sahip, farklılıklara ve farklı düşüncelere saygı gösteren bireyler olarak yetişmeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Amaçlarda, öğrencilerin Fransa Cumhuriyeti'nin dört temel ilkesi olan özgürlük, eşitlik, kardeşlik ve laiklik ilkelerini özümsemelerinin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bunun yanı sıra, programın amaçlarından biri olan vatandaşlık kültürü inşa etmenin, duyarlılık, hak ve kurallar, yargılama (muhakeme) ve yükümlülük şeklinde dört ana beceriye odaklandığı görülmektedir. Pithon (2017) ve Kim (2020) tarafından yapılan araştırmalarda, Fransa vatandaşlık eğitimi öğretim programının cumhuriyetin ve demokrasinin ilke ve değerlerini özümsemiş, başkalarına saygılı, birlikte yaşama becerisi kazanmış, eleştirel düşünce becerisine sahip, yasalara ve kurallara saygılı bireylerin yetiştirilmesini amaçladığına ilişkin bulgular bu araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir.

Öğretim programında eğitim durumlarına ve değerlendirmeye ilişkin bilgilere yer verilmediği görülmüştür. Kara (2022), Fransa'daki ortaokullarda vatandaşlık eğitimi incelediği araştırmasında benzer bulgulara ulaşmıştır. Aynı zamanda Menard (2019) da araştırmasında, vatandaşlık ve ahlak

eğitimi öğretim programının genel yapısına ilişkin benzer sonuçlara ulaşmıştır. Bunun yanı sıra programda, uygulama sürecindeki her türlü araç-gereç ve yöntem seçiminin pedagojik sorumluluğu öğretmenlere yüklenmiştir. Grandner'ın (2021) araştırmasındaki, öğretmenlerin vatandaşlık eğitimi derslerini genellikle sınıfın durumuna göre planladıkları, öğretim programını daha çok bir kılavuz olarak gördükleri ve uygulama-izleme konusunda daha çok özerk oldukları bulguları bu bulguyu destekler niteliktedir. Çok kültürlü bir yapıya sahip olan Fransa'da okul başarısı açısından bölgeler arasında büyük farklılıklar olduğu düşünüldüğünde, öğretim programının öğretmenlere esneklik tanınmasının yararlı olabileceği düşünülebilir.

Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi dersinin kazanımlarının çoğunun soyut olduğu göz önüne alındığında, programda değerlendirme boyutuna yer verilmemesinin öğretmenlere değerlendirmede esneklik sağlama açısından faydalı olacağı düşünülmektedir. Nitekim Kara'nın (2022) araştırmasında, vatandaşlık eğitimiyle ilgili değerlendirmenin çoğunlukla süreç odaklı değerlendirmeye dayanan sınıf içi performans, ödevler, lise bitirme sınavı (BAC) ve ulusal ortaokul bitirme diploması (Brevet) şeklinde yapıldığı sonucuna ulaşmıştır. Yapılan görüşmelerde Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi dersi kazanımlarının değerlendirilmesinde yazılı sınavlar yerine daha çok davranış sergileme ve bu davranışların öğretmenler tarafından gözlemlenmesinin daha yararlı olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi dersi öğretim programında içeriğin evrelere göre düzenlendiği, her evrenin üç sınıf seviyesini kapsadığı ve her evrede üç temanın yer aldığı görülmüştür. Bu araştırma kapsamında incelenen ilkokul 1., 2. ve 3. sınıfları içeren 2. evrenin temaları: Başkalarına saygı göstermek, Cumhuriyet'in değerlerini kazanmak ve paylaşmak, vatandaşlık kültürü oluşturmak olarak adlandırılmıştır. Bu temalar doğrultusunda hazırlanan amaçlara yer verilmiş ve bu amaçlarla ilgili açıklamalar sunulmuştur. Sonrasında evrenin amaçlarına yönelik olarak hazırlanan hedef kazanım ve davranışlar ile konulara yer verildiği belirlenmiştir. Öğretim programında yer alan hedef kazanım ve davranışların: Kendini tanıma ve ifade etme, farklılıklara saygı, empati, hak ve sorumluluk, iletişim kurma, başkasının bakış açısını kabul etme, ortak yaşam kurallarına uyma, Fransa Cumhuriyeti'nin ilke, değer ve sembolleri, insan hakları, vatandaşlık, cumhuriyetin yapısı, toplumsal yarar için sorumluluk alma, kamu yararı, doğru bilgiye ulaşma ve eleştirel düşünme gibi kavramlar ekseninde oluşturulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu hedef kazanım ve davranışlarla öğrencilerin kendilerine yönelik farkındalık oluşturmalarının önemsendiği söylenebilir. Bunun yanı sıra kendini tanıma ve ifade etme becerilerinin geliştirilmesi yoluyla, kendini ifade edebilen vatandaşların yetiştirilmek istendiğini söylemek mümkündür. Poirier (2017) araştırmasında, öğretim programının uygulama biçimi ve yöntemler bölümünde öğrencilerin kendilerini ifade etme becerilerini destekleyen tartışma gibi öğretim yöntem ve tekniklerine sıklıkla vurgu yapıldığını ifade etmiştir. Hedef kazanımların çoğunlukla toplumsal düzenin korunmasına, cumhuriyetin ilke ve değerlerinin benimsenmesine ve demokratik bir toplum yapısının oluşturulmasına yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Bu hedef kazanımlar yoluyla öğrencilerin adalet, fırsat eşitliği, demokratik katılım ve bu anlamda toplumu iyileştirmenin yollarını arama konularında tartışmalar yoluyla yerleşik toplumsal düzen hakkında eleştirel düşünme geliştirmeye teşvik edildikleri söylenebilir.

Bu çalışmada Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi dersi öğretim programının temel yapısını oluşturan öğrenme alanları ile kazanımların ilişkili olduğu değer ve beceriler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi dersi öğretim programında yer alan temel değerler özgürlük, eşitlik, kardeşlik, laiklik, dayanışma, adalet ruhu, saygı ve her türlü ayrımcılığın reddidir. Temalardaki hedef kazanımların ilişkili olduğu değerler incelendiğinde, "Baskalarına Saygı Göstermek" temasındaki kazanımlarının *farklılıklara saygı, farklı düşüncelere saygı, sorumluluk, saygı, duyarlılık, sabır, hoşgörü,*

yardımseverlik, adalet, sevgi, barış ve bilimsellik değerlerinin kazandırılmasına yönelik oldukları görülmektedir. “Cumhuriyetin Değerlerini Kazanmak ve Paylaşmak” temasındaki kazanımlar, *sorumluluk, saygı, duyarlılık, sabır, adalet, laiklik, özgürlük, eşitlik, kardeşlik, vatanseverlik* ve *insan hakları* değerleri ile ilişkilendirilmiştir. “Vatandaşlık kültürü oluşturmak” temasındaki kazanımlar ise *sorumluluk, çalışkanlık, dürüstlük, yetkinlik, dayanışma, yardımseverlik, bilimsellik, farklı düşüncelere saygı, duyarlılık, sabır, adalet, kardeşlik* ve *vatanseverlik* değerleri ile ilişkilendirilmişlerdir. Her üç temadaki kazanımlarda; saygı, sorumluluk, duyarlılık, sabır, adalet değerlerinin ortak olduğu söylenebilir. Öğretim programında arkadaşlık, dostluk, aile birliğine önem verme değerlerine ilişkin kazanımlara rastlanmamıştır. Bununla birlikte programda “duyarlılık” değerine oldukça kapsamlı bir şekilde yer verildiği görülmüştür. Bunun yanı sıra vatanseverlik, insan hakları, özgürlük, eşitlik, kardeşlik ve laiklik değerlerinin kazandırılmasına önem verildiğini de söylemek mümkündür. Başka bir deyişle, öğretim programında yer alan kazanımlar genellikle birlikte yaşama kuralları, toplumsal düzenin sağlanması ile cumhuriyetin ilke ve değerlerinin korunmasına yönelik olarak oluşturulmuştur. Bu bağlamda öğretim programında, ulusal değerleri destekleme ve kazandırmaya, demokratik ve adil bir toplum oluşturmaya ve vatandaşlık fikrini canlandırmaya yönelik değerlere önem verdiği görülmektedir.

Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi dersi öğretim programında 6’sı duyarlılık kültürüne, 4’ü hak ve kural kültürüne, 5’i yargılama (muhakeme) kültürüne ve 5’ide bağlılık kültürüne yönelik olan toplamda 20 beceriye yer verildiği görülmektedir. Programda yer alan becerilerin genellikle bireyin kendini tanımasına, ifade etmesine, başkalarına saygı göstermesine, ortak yaşam içerisinde sorumluluk almasına, eleştirel düşünceye sahip bir birey olarak doğru bilgiye ulaşmasına, iş birliği yapmasına, Fransa Cumhuriyeti’nin ve demokrasinin değer ve ilkelerini benimsemesine yönelik olduğu görülmektedir. Temalardaki hedef kazanımlar incelendiğinde; ortak kurallara uyma, iletişim kurma, empati, etkin dinleme, eleştirel düşünme, iş birliği yapma, kendini tanıma, araştırma, dili etkili kullanma, kanunlara uyma, kurallara uyma, dijital okuryazarlık, politik okuryazarlık, yenilikçi düşünme ile kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme becerilerini geliştirmeye yönelik kazanımlara yer verildiği görülmüştür.

Fransa’da vatandaşlık eğitimi, her kökenden çocuğu “iyi vatandaş” olarak Cumhuriyet’e entegre etmek amacıyla tasarlanmıştır. Ancak kabul edilmelidir ki hem “iyi” hem de “vatandaş” tanımları oldukça değişkendir. Burada çok kültürlü bir yapıya sahip olan Fransız Cumhuriyeti’ndeki vatandaşlığın nasıl tanımlandığı ve vatandaşlık için kritik olarak hangi değerlerin teşvik edildiği önem arz etmektedir. Bu bağlamda öğretim programında Fransız vatandaşlığını kültürel olarak Fransızlarla sınırlayan bir kültürel bileşenden bahsedilmediği ve kültürel farkındalık becerilerine yeterince yer verilmediği görülmektedir. Oysaki kültürel çeşitliliğin bir zenginlik olarak görülmesi ve aynı toplum içerisinde farklı kültürel öğelerin tanıtılarak geliştirilmesinin, aynı toplum içerisinde yaşayan azınlık gruplarının, içinde yaşadıkları topluma entegre olmasını kolaylaştırması açısından önemli olduğu söylenebilir. Starkey’e göre (2010) Fransa’daki vatandaşlık eğitimi dersi öğretim programı, ırkçılık karşıtlığına, insan haklarına ve adaletsizliğe karşı sivil eyleme bağlılığı vurgulamakta, buna karşın ayırım gözetmeksizin bireysel eşitliğe bağlı olan Fransız Cumhuriyeti’ndeki teorik temele, kültüre veya etnisiteye dayalı sosyal grupların varlığının tanınmasını reddetmektedir. Starkey (2010) farklılığa yönelik bu eksikliğin, okullar aracılığıyla entegrasyonu teşvik etmeyi amaçlayan bir sosyal proje olarak vatandaşlık eğitimi de baltalama eğiliminde olduğunu belirtmiştir. Fransa’da ulusal eğitimin temelinde, tek bir program yoluyla ortak bir kültür oluşturmak yer almaktadır. Bu eğitim sistemi Fransız Cumhuriyeti içindeki tüm vatandaşların eşit olduğu öncülünden yola çıkmakta ancak farklılığı

tanımamaktadır. Başka bir deyişle, Fransa'nın vatandaşlık eğitimi, toplum içindeki bütün azınlıklarla birlikte ortak bir toplum ve ulusal kimlik yaratmaktan çok, bireyleri önceden belirlenmiş, mevcut bir cumhuriyetçi çerçeveye entegre etmeyi amaçlamaktadır. Sonuç itibarıyla, okullar bireylerin politik sosyalizasyonunun sağlandığı ve vatandaş olarak temel haklarının kavratıldığı yerlerdir. Okulun bu rolü göz önüne alındığında, Vatandaşlık ve Ahlak Eğitimi dersi öğretim programının ilişkili değerler ve beceriler açısından ele alındığı bu çalışmada, belirli değerlerin ve becerilerin önceliklerinin farklı olduğunu söylemek mümkündür. Bu durumun, Fransa'nın kültürel, sosyal, politik ve tarihi yapısının yanı sıra, "vatandaşlık" kavramına bakış açısıyla da ilgili olabileceği düşünülmektedir.

Çatışma Beyanı ve Etik Bildirim

Araştırmacının araştırma ile ilgili diğer kişi ve kurumlarla yaşanabilecek herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. Bu çalışma doküman analizi türünde yürütüldüğünden dolayı etik kurul kararı gerekmemektedir.

Kaynaklar

- Barrère, A., & Martuccelli, D. (1998). La citoyenneté à l'école: vers la définition d'une problématique sociologique. *Revue Française de Sociologie*, 651-671.
- Bektaş, Ö., & Zabun, E. (2019). Vatandaşlık eğitiminde değerler karşılaştırması; Türkiye ve Fransa. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(37), 247-289.
- Bergougnieux, A. (2006). L'École et l'éducation civique. *La Revue de l'Inspection Générale*, 3, 54-60.
- Biesta, G., Lawy, R., & Kelly, N. (2009). Understanding young people's citizenship learning in everyday life: The role of contexts, relationships and dispositions. *Education, Citizenship and Social Justice*, 4(1), 5-24.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Chauvigné, C., Étienne, R., & Clavier, L. (2011). Éléments pour une histoire de l'éducation à la citoyenneté: de l'école publique française au lycée, quels enjeux? *Recherches en Education*, 10, 130-145. <https://doi.org/10.4000/ree.4798>
- Costa-Lascoux, J. (1998). L'éducation civique...trop tard [Civic education...too late]? *La Revue Educations*, 16, 53-56.
- Dulio, L. (2020). *Enseignement moral et civique: de quoi parle-t-on*. Repéré à <https://www.franceculture.fr/societe/enseignement-moral-et-civique-de-quoi-parle-t>
- Entzinger, H. (1994). Y a-t-il un avenir pour le modèle néerlandais des «minorités ethniques»? *Revue Européenne Des Migrations Internationales*, 10(1), 73-94.
- Gruson, L. (2008). Immigration et diversité culturelle: 30 ans d'intégration culturelle des immigrés en France. In *contribution pour le colloque de clôture de l'année européenne du dialogue interculturel (Centre Pompidou)*.
- Kafadar, T., Öztürk, C., & Katılmış, A. (2018). Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerler eğitimi boyutunda karşılaştırılması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 154-177.
- Kara, İ. (2022). Fransa'daki ortaokullarda vatandaşlık eğitiminin incelenmesi (Tez No. 737041). [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi-İstanbul]

- Kim, Y. (2020). Educationnalisation et réforme du curriculum: une recherche comparative sur l'éducation à la citoyenneté en Corée du Sud et en France. (Thèse de doctorat, Sciences d'Éducation de Université de Nantes-Nantes).
- Marchand, P. (1992). L'instruction civique en France. Quelques éléments d'histoire. *Spirale-Revue de recherches en Education*, 7(1), 11-41.
- Menard, C. (2019). La laïcité au collège : Les pratiques enseignantes de renormalisation du curriculum prescrit : déplacements et hybridation des conceptions de la laïcité. (Thèse de doctorat inédite, Sciences de l'Éducation de l'Education Psychologie Information Communication de l'Université de Lyon-Lyon).
- Ministère de l'Éducation Nationale. (2018). Programme d'enseignement moral et civique de l'école et du collège (cycles 2, 3 et 4). Ministère de l'Éducation Nationale. <https://www.data.gouv.fr/fr/datasets/programme-denseignement-moral-et-civique/>
- Osler, A., & Starkey, H. (2009) Citizenship Education in France and England: contrasting approaches to national identity and diversity In Banks, J. A. (Ed.) *The Routledge International Companion to Multicultural Education*. New York, Routledge.
- Pithon, G. (2017). Quelle éducation morale et civique à l'école ? Pourquoi et comment la mettre en œuvre? *Éducation et Socialisation*, 6(46), 1-14.
- Poirier, C. (2017). L'éducation civique et citoyenne dans la Francophonie. Commission des Affaires Culturelles et de l'Éducation de Assemblée Nationale. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://apffrancophonie.org/sites/default/files/2023-01/7.1_cecac-luxembourg2017_rapport_education_civique_version_finale_-2.pdf
- Dulio, L. (2020). Enseignement moral et civique: de quoi parle-t-on. <https://www.radiofrance.fr/franceculture/enseignement-moral-et-civique-de-quoi-parle-t-on-3184030>
- Russel, B. (1976). *Eğitim ve toplum düzeni* (Çev: Nail Bezel). Varlık.
- Schnapper, D. (2001). Histoire, citoyenneté et démocratie. *Vingtième Siècle*, (3), 97-103.
- Simon, A. (2018). Quel rôle politique l'école joue-t-elle? *Silomag*. <https://silogora.org/quel-role-politique-lecole-joue-t-elle/>
- Simon, P. (2005). Immigration et société multiculturelle. *Cahiers Français-Paris-*, 326, 35.
- Simon, P. (2013). Contested citizenship in France: The republican politics of identity and integration. A. Cole, S. Meunier, & V. Tiberj (Eds.), In *Development in French politics* 5 (pp. 203–217). Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.
- Starkey, H. (2010). Citizenship education in France and Britain: Evolving theories and practices. *The Curriculum Journal*, 11(1), 39-54.
- Tiberj, V. (2014). L'Islam et les Français: Cadrage des élites, dynamiques et crispation de l'opinion (Islam and French people: Elites' framing, dynamics and tension among public opinion). *Migrations Société*, 26 (155), 165–181.
- Westheimer, J., & Kahne, J. (2004). What kind of citizen? The politics of educating for democracy. *American Educational Research Journal*, 41, 237–269.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.

Yazarların Katkı Oranı Beyanı

Araştırma sürecinin tamamında yazarın sorumluluğu mevcuttur.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Bu makale için destek alınan herhangi kurum, kuruluş ya da kişi bulunmamaktadır.

The examination of French 1st, 2nd and 3rd Grade Citizenship and Moral Education Curriculum in the Context of Values and Skills

Şehide KILINÇ*

Abstract

The aim of this research is to examine the acquisitions in the Citizenship and Moral Education Curriculum taught in the 1st, 2nd and 3rd grades of primary school in France, in the context of the values and skills. The document analysis method, which is one of the qualitative research approaches, was used in the research. Content analysis was used to analyze the obtained data. As a result of the research; It was concluded that the general structure of the curriculum consists of four parts: objectives, application form and methods, skills and content. It was determined that there are three themes in the content part of the curriculum, and the main achievements and sub-acquisitions for each theme and educational status are included. The common values in the achievements in all three themes; values of respect, responsibility, sensitivity, patience and justice. The value of sensitivity is widely included in the curriculum; patriotism, human rights, freedom, equality, fraternity and secularism values are also frequently included. The skills included in the target acquisitions in the themes; following common rules, communicating, empathy, active listening, critical thinking, cooperation, self-awareness, research, effective use of language, obeying laws, obeying rules, digital literacy, political literacy, innovative thinking, stereotyping and recognizing prejudice.

Keywords: Citizenship education, curriculum, value, skill.

Article History

Received:11/08/2023

Correction:05/10/2023

Accepted:28/10/2023

* Dr., Ministry of Education, 0000-0002-8862-8593, Adana, Türkiye, sehidearslanhan83@gmail.com

For attribution: Kılınç, S. (2023). The examination of French 1st, 2nd and 3rd grade citizenship and moral education curriculum in the context of values and skills. *OJCES*, 1(2), 131-165. <https://10.5281/zenodo.10420592>

Article additional information: There is no additional information.

Introduction

Since the beginning of the twenty-first century, there has been a growing interest in the contested nature of citizenship as an important topic on the educational agenda. In this context, the development of citizenship and the role of education in this development are among topics of research and continue to be the subject of lively social debate. In contemporary modern societies, the concept of citizenship is primarily linked to the concept of democracy (Thayer-Bacon, 2008; Westheimer & Kahne, 2004). The form and content of the concept of citizenship varies according to the extent to which individual citizens are expected to adopt the norms of a democratic way of life. For example, Westheimer & Kahne (2004) define three types of citizens distinguishing between individually responsible citizens, participatory citizens and social justice citizens. According to them, an individually responsible citizen is a person who acts responsibly in society, helps to those in need, works and pays taxes. A participatory citizen is someone who is actively involved in community organisations, helps organise community efforts to care for those in need and knows how government institutions work. A social justice citizen is someone who critically evaluates social, political and economic structures, is aware of social movements, identifies and addresses areas of injustice, and strives for fairness and equality of opportunity. Good citizenship thus, refers to the concept of citizens' willingness to critically evaluate different perspectives, to explore strategies for change, to think/act on issues of justice, equality/inequality and democratic participation. In addition, the ability to be socially accepted and to act responsibly within a community is also recognised as a characteristic of "good citizenship" (Westheimer, 2008).

In France, where remains citizenship at the forefront of current debates, it is widely acknowledged that the most important step in expanding the scope of the concept of citizenship was the Declaration of Human and Citizenship Rights published in 1789. This historic document represents a key milestone in the evolution of citizenship. Because, with the Declaration of Human and Citizen Rights, the issue of human rights has become an issue that concerns all members of the French society. After the 1789 French Revolution, the concept of citizenship has been at the centre of debates and citizenship education has traditionally been at the top of the political agenda. Nevertheless, the values of the republic that emerged with the French Revolution became the common reference values for society in France and were at the centre of the French education system (Osler & Starkey, 2009). With the introduction of compulsory primary education in 1882, citizenship and moral education took precedence over reading, writing and literature, becoming national priorities (CostaLascoux, 1998). When the change in the historical process is examined, it becomes evident that citizenship education in France is related to the egalitarian and democratic transformation of society as well as the French revolution. Nevertheless, there have been significant changes in the application forms of this discipline according to educational levels in different periods (Marchand, 1992). These periods can be categorised into four significant turning points: The period from 1881 to 1960 signifies the emergence, establishment, and enhancement of citizenship and moral education, along with the political aspect of this education enforced to foster national and republican identity. The period between 1960 and 1985 covers the school expansion movement and the realization of the difficulty of civic education and integrating a diverse youth into society. In the period between 1985 and 2004, citizenship education was redesigned by taking into account the democratic dimension of national identity and the re-questioning of the values of the republic. After 2005, new programs were prepared that emphasized the individualization of courses (Chauvigné, Étienne & Clavier, 2011).

Looking at the recent history of citizenship education in France, it is seen that the 1960s marked a change in the economic and social dimensions of citizenship education due to the significant social changes that occurred over time. After the 1968 economic crisis, the citizenship education course, which was included in the curriculum as an autonomous discipline, was removed from the curriculum. It reemerged in the mid-1980s under the term citizenship education, a term introduced by Jean-Pierre Chevènement (Bergougnieux, 2006). Recently, the majority has viewed immigration as a "problem," which, along with discussions surrounding the integration of Islam into French society (Simon, 2013; Tiberj, 2014), has reopened debates on the significance of citizenship and the school's role in providing citizenship education. Finally, after the terrorist attacks on Charlie Hebdo in 2015, curricula and official guidelines for citizenship education have been revised. The main reason for the need for continuous updating of citizenship education and its re-inclusion in curricula as a separate discipline is the changing social structure in France with immigration policies and the realisation of the difficulty of integrating migrant workers, especially from Algeria (Gruson, 2008).

France has been receiving a considerable influx of immigrants in recent times, making it one of the top destination countries. This migration-induced diversity has led to debates and conflicts surrounding the acknowledgement of the national identity and diversity. This is emphasized by Simon (2005). Republican values play a significant role in the French integration model. The French citizenship model is based on assimilation, which means integrating by adopting cultural characteristics of one's country (Entzinger, 1994). The French national unity still emphasizes sharing a common language, national history and values. But, the presence of different nationalities in France challenges this unity objective. The school has historically played a pivotal role in shaping and strengthening the nation by imparting shared values and culture (Schnapper, 2001). Nevertheless, the French republican school is associated with promoting national unity (Barrère & Martuccelli 1998). In this context, in a country like France, where uniform citizenship is advocated, citizenship is seen as closely linked to the consolidation of national sentiments by responding to the need for economic development through a proactive policy of cultural integration through the transmission of a national language and a set of patriotic values (Barrère & Martuccelli 1998). In citizenship education, which even today is strongly linked to history and geography (Bergougnieux, 2006), France aims to be a "single and indivisible" country, as recognised in the first article of the 1958 Constitution (Roeck, 2011). The role attributed to the school is seen as important in achieving this goal. In other words, the school, which is responsible for the construction of national identity, is an institution that facilitates children's integration into the society they live in and supports their citizenship development. Therefore, how a country educates its children is seen as a reflection of its collective principles and ideals. In this context, it is possible to state the aim of citizenship education in France, as stated in its constitution, as helping to integrate a common society of diverse communities into a single national French culture defined as the Republic and based on the principles of liberty, equality, fraternity (*liberté, égalité, fraternité*) and human rights.

It is seen that France's approach to citizenship education is shaped around its values, principles and norms. Therefore, the expectations of each society from education differ and the citizen profiles of countries change in parallel with their expectations from the concept of citizenship. Today, migrations between countries are increasing due to war, hunger, epidemic, drought and similar reasons, and many of the countries in the world face global problems with globalisation. In this context, it is important for countries to constantly update their education systems in order to raise "good citizens". Because through a strong citizenship education, it will be possible to raise individuals as individuals who are aware of their rights and responsibilities towards themselves, the society they live in, all humanity and nature

(Russel, 1976). To gain a firm grasp of citizenship, it is crucial to scrutinise the present state of citizenship education across various nations.

Upon analysis of the existing literature, it is seen that there are a limited number of studies dealing with citizenship education in France with different variables. One such study by Kara (2022), examined citizenship education in secondary schools in France. In another study, Bektaş and Zabun (2019) compared the types of values in the outcomes of the French Citizenship and Moral Education Programme and the Turkish Human Rights, Citizenship and Democracy Curriculum in terms of content. Kafadar, Öztürk, and Katılmış (2018) compared the curricula of social studies and equivalent courses (citizenship and moral education) taught in the USA, Turkey and France in terms of values teaching. It is seen that these studies generally examine citizenship and moral education in secondary school and above. There is no literature researching the curriculum of a citizenship and moral education course for primary schools in terms of related values and skills. Nevertheless, France is an important country in the development and spread of concepts such as citizenship, democracy, republic, nationalism, human rights and secularism. In this context, it is thought that examining the current situation of the Citizenship and Moral Education curriculum at the primary school level in France in the context of related values and skills will contribute to the development of citizenship education in Turkey.

Aim of the Research

The aim of this study is to make a general evaluation of the curriculum of the Citizenship and Moral Education course taught in France and to reveal the weight of the subjects in the learning areas in the curriculum of the 1st, 2nd and 3rd grade Citizenship and Moral Education course in primary school and the values and skills related to these subjects.

For this purpose, answers to the following questions were sought in the research:

1. What is the general structure of the Citizenship and Moral Education curriculum in France?
2. What are the learning areas in the curriculum of the 1st, 2nd and 3rd Citizenship and Moral Education course taught in France and which values and skills are related to these learning areas?

Method

In this study, qualitative research method was utilised. Qualitative research method, which is used to investigate issues that are difficult to explain with traditional research methods, has a structure that is process-oriented structure and adaptable (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2016). In the study, document analysis was used because the French Primary School 1st, 2nd and 3rd Grade Citizenship and Moral Education course curriculum will be analysed. Document analysis "involves the analysis of written materials containing information about the phenomenon or phenomena targeted to be investigated" (Yıldırım & Şimşek, 2011).

Data Source and Collection

In France, the Citizenship and Moral Education curriculum is taught as a separate course from primary school to the end of secondary school in 3 phases as Phase 2 (1st, 2nd, and 3rd grade), Phase 3 (4th, 5th, and 6th grade), and Phase 4 (7th, 8th, and 9th grade). Within the scope of this research, the curriculum of Citizenship and Moral Education (L'Enseignement Moral et Civique), which was updated on 26.07.2018 and started to be implemented in France as of the 2018-2019 academic year, was used as a

data source. In this direction, programme guidelines and official documents were obtained from the official websites of the French Ministry of National Education and their currency was checked. In this research, the Primary School 1st, 2nd and 3rd Grade Citizenship and Moral Education course curriculum, which corresponds to the 2nd phase, was translated from French to Turkish and this translation was checked by two language experts. In this study, since it was aimed to examine the citizenship and moral education taught in primary schools in France, all of the common aims, implementation style and methods and skills in the curriculum were examined. However, in the content part of the curriculum, the 2nd phase, which is taught in the 1st, 2nd and 3rd grades of primary school and which corresponds to the section for primary school, was examined.

Data Analysis

Content analysis was used to analyse the data collected within the scope of the research. Content analysis is a technique used to analyse data in a certain systematic framework and to reach repeatable results, and is preferred in the analysis of text, picture, audio or video content (Büyüköztürk, et al., 2016). Within the scope of content analysis in the study, the stages of coding the data, creating themes, organising and defining the data according to the codes and themes, and interpreting the findings were included. The values in the curriculum were classified based on the achievements and the types of values in the curriculum.

Ethical Declaration

In this study, all rules specified in the "Directive on Scientific Research and Publication Ethics of Higher Education Institutions" were followed. None of the actions specified under the second section of the Directive, "Actions Contrary to Scientific Research and Publication Ethics", have been carried out. In this study, which was conducted as a document analysis, no ethics committee approval document was required.

Findings

In this part of the study, the findings obtained within the framework of the research questions are presented below.

Findings Related to the General Structure of the French Citizenship and Moral Education Curriculum

The curriculum of the Citizenship and Moral Education course taught in France consists of four parts: objectives, implementation style and methods, skills and content. When the general structure of the curriculum is examined, it is seen that the curriculum was last updated in 2018 and there is no information about the vision of the curriculum and by whom it was prepared. However, the curriculum was prepared in three phases to cover all grade levels of primary and secondary school.

The curriculum's primary and secondary school objectives are generally consistent. The French education system's Citizenship and Moral Education course aims to foster student adoption of fundamental Republic and democratic values, such as equality, fraternity, freedom, the spirit of justice, and secularism. These values stem from the 1789 Declaration of Human and Citizenship Rights and the 1946 Constitution's preamble. Simultaneously, it is noted that the objective is to obtain a critical mind through citizenship and moral culture, aiding students in becoming gradually conscious of their responsibilities in their personal and societal lives, rather than being subjected to dogmas or behavioural

models. The table below summarises the objectives of moral and citizenship education in line with these aspirations.

Table 1. *General objectives of the curriculum*

Respect for Others	
✓ Being aware of human integrity	✓ Developing fraternal relations
✓ Respecting the freedoms of others	✓ Respect philosophical and religious beliefs
✓ Seeing everyone as equal	
Gaining and sharing the values of the Republic	
✓ Freedom	✓ Brotherhood
✓ Equality	✓ Secularism
Building a culture of citizenship	
✓ Developing a sense of belonging to the community	✓ Preparing for civic duty
✓ Increasing judicial capacity	✓ Being sensitive to society
✓ Developing the ability to live independently	✓ Complying with Rights and Rules
✓ Developing the ability to participate in common life	✓ Taking collective action
	✓ Taking responsibility and initiative

When Table 1 is analyzed, it is seen that Citizenship and Moral Education has three closely interlinked aims: to respect others; to acquire and share the values of the Republic; and to build a civic culture. Under the purpose of respecting others, it is stated that Citizenship and Moral Education is based on the adoption by students of principles that guarantee respect for others and an awareness of the integrity of the human person. The goal is to uphold individual freedoms and respect people's philosophical and religious beliefs, treating them as equals and cultivating fraternal relations with each other. With the objective of acquiring and disseminating the Republic's principles, it is affirmed that its; Citizenship and Ethics Education aims to convey these principles and values that are necessary for common life in a democratic society and that nurture the Republic. Under the aim of building a civic culture, it aims to help the school/student develop a sense of belonging to the society on the basis of common knowledge, skills and culture, and at the same time gain the capacity to judge for themselves. In doing so, it is also stated that it contributes to the development of the student's ability to live independently in the concrete situations of school life, to actively participate in the development of common life and to prepare for the task of citizenship as a citizenship. At the same time, it is seen that it aims to create a culture of sensitivity towards oneself and others, respect for the rules of common life and understanding the meaning of these rules, taking collective action, taking responsibility and initiative.

Findings on the Structure of the Learning Areas and the Values and Skills in the 1st, 2nd, and 3rd Grade Citizenship and Moral Education Course Curriculum in France

The content of the curriculum includes values, knowledge (literary, scientific, historical, legal, etc.) and practices. It is stated that Citizenship and Ethics Education focuses on the analysis of concrete situations as much as possible, and that regular and reasoned discussions have an important place in enabling students to understand and experience the values of a democratic society. It is emphasized that this education is particularly suited to work that encourages students to cooperate and act together in an environment of mutual exchange of ideas and discussion. In this program, the pedagogical responsibility for the selection of all kinds of tools and methods in the implementation process is placed

on the teacher. The core values in the Citizenship and Moral Education curriculum are freedom, equality, fraternity, secularism, solidarity, spirit of justice, respect and rejection of all forms of discrimination, which are closely linked to the principles and values of republican and democratic citizenship. The program emphasizes that developing citizenship and moral dispositions is linked to developing the tendencies to reason, to consider the point of view of others and to act accordingly.

The skills in the Citizenship and Moral Education curriculum, which is implemented from primary school onwards, are given in the table below under four interrelated headings: sensitivity, rights and rules, judgment and obligation.

Table 2. *Skills aimed to be acquired in the curriculum*

Culture of Responsiveness	Culture of Rights and Rules	Judgment (Discernment)	Engagement
-Identify and express their feelings and thoughts by organizing them	- Respect for general rules	- Discernment and critical thinking	-Being responsible for one's own obligations
- Ability to show respect and empathy	- Understand the reasons for obeying rules and laws in a democratic society	- Comparing one's own judgments with those of others in a discussion	- Being responsible to others
- Expressing their own opinions and respecting the opinions of others	-Understanding the principles and values of the French Republic and democratic societies	- Comprehensive information	- Taking responsibility at school
- Accepting differences	- Understand the relationship between rules and values	- Distinguishing the individual interest from the public interest	- Taking responsibility for various aspects of communal life and the environment
- Ability to cooperate		- Having a sense of public interest	-Developing a sense of citizenship

As seen in Table 2, the culture of sensitivity is recognized as a fundamental dimension of citizenship and moral education. Accordingly, sensitivity education focuses on skills that involve better recognizing, describing, expressing and discussing putting them into words and discussing them, and better understanding the feelings of others. In a rights and rules culture, it aims to give an idea of the rules within the classroom Liaor school. In this way, students can experience how common values are embodied in common rules that people share in a democratic society.

The culture of judgement focuses on the idea that the formation of moral judgement should make it possible to understand and discuss the moral choices that everyone faces in life. This moral judgment is said to be the result of education and training that emphasizes an understanding of others' perspectives and various forms of moral reasoning. In the culture of obligation, on the other hand, citizenship education cannot be imagined without taking into account practices in the school environment and more generally in community life. Accordingly, the school should allow students to be actors of their own choices and participate in the social life of the class and organization of which they are members. The spirit of cooperation should be encouraged and responsibility towards others should be tested by reality.

The curriculum's content section comprises themes and topics, alongside main subject outcomes, sub-acquisitions within the main outcomes' scope, and corresponding educational situations. The curriculum content spans the entire primary school's 1st, 2nd, and 3rd grades, corresponding to the 2nd phase. The program's content includes three themes, as outlined in Table 3.

Table 3. *Themes in the curriculum*

Themes	
Respect for Others	<ol style="list-style-type: none"> 1. Respect for Others 2. Identifying and sharing feelings and thoughts
Gaining and sharing the values of the Republic	<ol style="list-style-type: none"> 1. Respect the rules of common life 2. Recognize the values, principles and symbols of the French Republic 3. Accessing initial knowledge of the frameworks of a democratic society
Creating a culture of citizenship	<ol style="list-style-type: none"> 1. Participating in classroom and school life 2. Developing a sense of the common good 3. Building critical thinking skills

As seen in Table 3, there are three themes and eight sub-themes related to these themes in the curriculum of Citizenship and Moral Education course in phase 2. These themes include topics such as respecting others, recognizing the feelings and thoughts of others, respecting the rules of collective life, recognizing the values, principles and symbols of the French Republic, participating in school and classroom life, developing a sense of the common good and developing critical thinking skills.

Findings Related to the Theme of Respecting Others

The first theme of Phase 2 of the Citizenship and Moral Education curriculum is "Respect for Others". Table 4 shows the target outcomes and behaviors for this theme and explanations for the outcomes.

Table 4. *Findings related to the theme of respecting others*

Main Outcomes and Sub Outcomes	Education Status
<u>Respect for Others.</u>	-Respect for adults and peers
➤ Recognize and respect differences between individuals.	-Respect for differences
➤ Respects the obligation given to themselves and others.	-Awareness of diversity of beliefs
➤ Adopts responsible behavior towards themselves and others.	- Attacks on the person of others (racism, sexism, anti-Semitism, xenophobia, disability, homophobia, harassment, etc.)
➤ Adapt their dress, language and attitudes to the school context; express themselves through oral communication, respecting the rules of discussion and the status of the interlocutor.	-Moral obligation
➤ Can show respect, listen and empathize.	-Maintenance of individual and communal property
➤ Accepts the point of view of others.	-Respect for one's own and others' safety
	-Helping others
	-Polite language
	-Perspective formation and recognizing the other's point of view in a discussion environment
<u>Identifying and sharing feelings and thoughts</u>	-Experience with the diversity of expressions of emotions and thoughts in teaching situations
➤ Define and express their feelings and thoughts by organizing them.	-Knowing and recognizing basic emotions (fear, anger, sadness, joy, etc.)
➤ Knows the vocabulary related to feelings and thoughts addressed in the teaching process.	
Related Values: * Respect for Differences * Respect for Different Ideas * Responsibility * Respect * Sensitivity * Patience * Tolerance * Benevolence * Justice * Love * Peace * Scientificity	

Related Skills: *Communication Skills *Communication Skills *Empathy Skills *Effective Listening Skills *Critical Thinking Skills *Collaboration Skills *Self-Recognition Skills *Research Skills *Effective Use of Language Skills

---

Remarks: During this phase, students are expected to respect adults and peers, being especially sensitive to any attack on the personality of others. Students should adapt their dress, language and behavior to the school context. They should respect individual and common property in the classroom and school. Students are expected to recognize the concept of goodness in general and to behave responsibly towards themselves, others and their immediate and distant environment.

According to Table 4, it is seen that there are two learning outcomes in the first theme of the curriculum; the first of these learning outcomes is *"showing respect to others"* and the second is *"identifying and sharing feelings and thoughts"*. In the Table, there are six sub-objectives for the outcome of *"showing respect to others"*. It can be said that these sub-objectives, all of which are related to the affective learning domain, aim to raise students as individuals who accept and respect the differences between individuals; respect the obligations given to themselves / others and adopt responsible behaviors; adapt their clothes / language / attitudes according to the school context; express themselves by respecting the rules of verbal communication and discussion and the status of the interlocutor; respect others, listen to others / empathize with others and accept the point of view of others. The second objective, *"defining and sharing feelings and thoughts"*, has two sub-objectives. These sub-objectives are for students to define and express their feelings/thoughts by organizing them and to recognize the words related to feelings/thoughts discussed in the teaching process.

The content of the curriculum also includes educational situations and topics to be addressed in line with the outcomes. In order for students to acquire the outcome *"Respecting others"*, topics such as racism, sexism, anti-Semitism, xenophobia, homophobia, homophobia, disability and harassment are included within the scope of respect for adults, peers, differences and diversity of beliefs and attacks on the personalities of others. In addition, topics such as moral obligation, caring for individual and common property, respecting one's own and others' safety, helping others, using polite language, forming a point of view in discussion and recognizing the other's point of view are also suggested for the first outcome. On the other hand, for the outcome *"identifying and sharing feelings and thoughts"*, it is recommended to include topics and educational situations that will enable students to gain experience in the diversity of expressions of feelings and thoughts and to recognize basic emotions such as fear, anger, sadness and joy.

The first theme of Phase 2 of the Citizenship and Education Curriculum, *"Respecting Others"*, includes objectives designed to enable students to accept and respect the differences between individuals, be aware of their responsibilities and obligations, comply with the rules of verbal communication and discussion, understand the perspectives of others and empathize.

Findings Related to the Theme of Acquiring and Sharing the Values of the Republic

The second theme of Phase 2 of the Citizenship and Moral Education curriculum is *"Acquiring and sharing the values of the Republic"*. Table 5 shows the target outcomes and behaviors for this theme and explanations for the outcomes.

Table 5. Findings related to the theme of gaining and sharing the values of the Republic

Main Outcomes and Sub Outcomes	Education Status
<p><u>Respect the rules of common life</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Accepting and applying the rules of common life ➤ Understand that there is a grading of sanctions and that sanctions are educational ➤ Understand that rules of common life can prohibit, enforce and at the same time authorize. 	<p>Rules of life in the classroom and school (regulations, by-laws on the use of digital technology in school); penalties</p> <p>-Introduction to the dictionary of rights and rules (rules, regulations, laws)</p> <p>-Child rights International Convention on the Rights of the Child</p> <p>-Introduction to the Roads Regulations in conjunction with the initial road training certificate</p>
<p><u>Recognize the values, principles and symbols of the French Republic</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Identify the symbols of the Republic ➤ To know the values and principles of the French Republic ➤ Approaching secularism as freedom to believe or not to believe 	<p>-Symbols of the French Republic: flag, national anthem, monuments, national holidays</p> <p>-The motto of the French Republic: Liberty, Equality, Fraternity</p> <p>-Values and principles: freedom, equality, fraternity, secularism</p> <p>-Equality between boys and girls</p> <p>-French as the language of the Republic; international influence</p> <p>-Introduction to the differences between believing and knowing</p>
<p><u>Accessing initial knowledge of the frameworks of a democratic society</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ To define human rights and citizenship rights ➤ Beginning to understand the structure of the Republic 	<p>-Rights and duties: person, student, citizen (beginning),</p> <p>-1789 Declaration of the Rights of Man and Citizen</p> <p>-Voting rights and universal suffrage</p> <p>-Equality of rights between men and women</p> <p>-International Convention on the Rights of the Child</p> <p>-Municipality: mayor and municipal council members</p> <p>-President; Prime Minister; government structure</p>
<p>Related Values: * Responsibility * Respect * Sensitivity * Patience * Justice * Secularism * Freedom * Equality * Brotherhood * Patriotism * Human Rights</p>	
<p>Related Skills: *Communication Skills *Effective Listening Skills *Critical Thinking Skills *Collaboration Skills *Digital Literacy Skills *Political Literacy Skills *Communication Skills *Effective Listening Skills *Critical Thinking Skills *Collaboration</p>	
<p>Explanations: During Key Stage 2, students are encouraged to respect and apply the rules of common life and are expected to know the internal school rules and sanctions. The knowledge of rights and duties also applies to the digital use agreement. The aim is for students to have access to a first knowledge of the dictionary of rights and rules. The introduction to the Highway Code starts from the beginning of this phase. The values, principles and symbols of the French Republic are taught throughout the phase: students should regularly address these concepts in order to access a first knowledge of the frameworks of a democratic society based on children's rights, human rights and citizenship. Therefore, by the end of the phase, students should have studied the International Convention on the Rights of the Child and the Declaration of the Rights of Man and Citizen of 1789.</p>	

According to Table 5, there are three learning outcomes in the second theme of the curriculum; the first one is "respecting the rules of common life", the second one is "recognizing the values, principles and symbols of the French Republic", and the last one is "accessing initial knowledge about the frameworks of a democratic society". In addition, there are three sub-objectives for the outcome of "respecting the rules of common life". With these sub-achievements, it aims to raise students as individuals who accept and apply the rules of common life in society, who understand that there are sanctions at different levels according to different behaviors and that sanctions are educational, who understand that the rules of common life in society can prohibit, oblige and at the same time authorize. The second outcome, "Recognize the values, principles and symbols of the French Republic", has two sub-objectives. It is seen that these sub-objectives are about recognizing the symbols of the Republic, knowing the values and principles of the French Republic and the approach towards secularism. For the third outcome, "accessing initial knowledge about the frameworks of a democratic society", there are sub-objectives related to defining human rights and citizenship rights and understanding the structure of the Republic.

In the content of the curriculum, it is seen that the educational situations and subjects to be addressed in line with the outcomes are also included. Accordingly, among the topics suggested for students to acquire the outcome "to respect the rules of common life" are the rules of life in the classroom and school, punishments and bylaws regarding the use of digital technology in school; rules, regulations and laws regarding general rights and rules; international convention on children's rights and introduction to highway regulations. In order for students to acquire the outcome "Recognize the values, principles and symbols of the French Republic", the following topics are suggested: symbols of the French Republic such as the flag, national anthem, monuments, national holidays; the motto of the French Republic; values and principles; equality between boys and girls; French and international influence; and an introduction to the differences between believing and knowing. For the acquisition of the learning outcome "Accessing initial knowledge about the frameworks of a democratic society"; the rights and duties of a person, student or citizen, the 1789 Declaration of the Rights of Man and Citizen, voting and universal suffrage, equality of women and men in terms of rights, the International Convention on the Rights of the Child, the municipality, the mayor and city council members, the President, the Prime Minister and the structure of government are suggested.

Findings Related to the Theme of Creating a Culture of Citizenship

The third and final theme of Phase 2 of the Citizenship and Moral Education curriculum is "Creating a culture of citizenship". Table 6 shows the target outcomes for this theme and explanations for the outcomes.

Table 6. Findings related to the theme of creating a culture of citizenship

Main Outcomes and Sub Outcomes	Education Status
Participating in classroom and school life	-Realization of a joint project
➤ Cooperating for a common purpose.	-The role and functioning of the student council
➤ Involvement in school life through actions, projects and bodies.	
Developing a sense of the common good	-The concept of common good in the classroom and school
➤ Distinguish between personal and public interest.	-Introduction to sustainable development

Building critical thinking skills

➤ Learning to acquire knowledge ➤ Participating in a discussion or dialogue: speaking in front of others, listening to others and accepting others' point of view ➤ Develop discernment skills with critical thinking.	-Observing, reading, identifying pieces of information in various media -Knowledge of some simple discussion structures (conjunctions and word structure) -Rules of group discussion (listening, respecting the other's point of view, reaching agreement) -Prejudices and stereotypes

---

Related Values: * Responsibility * Diligence * Honesty * Competence * Solidarity * Benevolence * Scientificity * Respect for Different Ideas * Sensitivity * Patience * Justice * Brotherhood * Patriotism

---

Related Skills: *Compliance with Common Rules *Research *Innovative Thinking *Communication Skills *Effective Listening Skills *Critical Thinking Skills *Collaboration *Empathy *Detection of Stereotypes and Prejudice

---

Description: During this stage, students' obligations in the classroom and school are based on their cooperation to carry out a common project and their participation in school life, educational activities and commemorative days. Students gradually learn to distinguish the public good from the individual good in concrete situations. The development of students' discernment and critical thinking skills is based on media and information literacy and organized debate. As part of the organized discussion, students are invited to debate, especially around the concepts of prejudice and stereotyping.

According to Table 6, there are three main outcomes in the third theme of the curriculum; the first of these outcomes is *"participating in classroom and school life"*, the second is *"developing a sense of public interest"*, and the last is *"developing critical thinking skills"*. When the sub-achievements related to these outcomes are examined, it is seen that there are two sub-achievements for the outcome of *"participating in classroom and school life"*. With these sub-objectives, it is aimed for students to cooperate around a common goal and to be involved in school life through activities, projects and various bodies. The second outcome, *"to develop a sense of public interest"*, includes the sub-objective of distinguishing between personal benefit and public interest. There are three sub-objectives for the third objective, *"to develop critical thinking skills"*. With these sub-objectives, it is aimed for students to learn ways of obtaining information, to participate in a discussion or dialogue, to speak in front of others, to listen to others, to accept the point of view of others and to develop critical thinking and discernment skills.

It is seen that the educational situations and subjects to be addressed in line with the acquisitions in the third theme of Phase 2 of the Citizenship and Education Curriculum have been encompassed. Accordingly, it is suggested to teach the outcome of *"participating in classroom and school life"* through a collaborative project and the role and functioning of the student council. The concept of common good and sustainable development in the classroom and school are suggested for students to acquire the outcome of *"developing a sense of the common good"*. In order to achieve the outcome *"To develop critical thinking skills"*, educational situations and topics including observation, reading and description of information in various media, some simple discussion structures (conjunctions and word structure), rules of group discussion (listening, respecting the other's point of view, reaching an agreement) and prejudices and stereotypes are suggested.

Discussion, Conclusion and Recommendations

In this study, it is aimed to evaluate the curriculum of the 1st, 2nd and 3rd grade Citizenship and Moral Education course in France in terms of values and skills. Within the scope of this purpose, it was tried to determine how the curriculum of the Citizenship and Moral Education course taught in primary schools in France is handled in terms of general structure, objectives, implementation style and methods, skills, content and educational situations.

Within the framework of the results regarding the general structure of the curriculum, it is seen that the Citizenship and Moral Education course in France is compulsory from the first grade of primary school to the last grade of high school. It is stated that citizenship education in the French education system refers to a systematic process extending from primary school to high school in connection with the political function of education and at the same time goes far beyond citizenship education courses. According to Simon (2018), the citizenship experiences of students during the school process are considered important for the political socialization of the school. Therefore, in this process, students learn to make connections between the expectations of the school and their own duties, thereby pre-shaping their relationship with the state as future citizens. Hence, in the French education system, citizenship education is considered to be a transversal task that continues throughout school life and to which all teachers are expected to contribute.

Looking at the general structure of the curriculum of the Citizenship and Moral Education course taught in France, it is seen that citizenship education is a discipline that the French government has placed among its priorities. As a matter of fact, the curriculum emphasizes the mission of the school as sharing the values of the Republic with students in addition to transferring knowledge. The curriculum first includes the objectives, followed by information on the implementation and methods of the curriculum and skills. It was seen that the content part of the curriculum was given in 3 phases to be taught from the 1st grade of primary school to the end of secondary school. The curriculum's goals, style of implementation and methodology, and skill acquisition plan are applicable to all primary and secondary school levels

It is seen that the curriculum has three main objectives related to the main themes and each other, namely "respecting others, gaining and sharing the values of the Republic, and building a culture of citizenship". These objectives emphasize that students should grow up as individuals who internalize the principles and values of the republic and democracy, respect others, know their rights and responsibilities, have the spirit of cooperation and solidarity, and respect differences and different opinions. The objectives emphasize the need for students to internalize the four fundamental principles of the French Republic: freedom, equality, fraternity and secularism. In addition, building a culture of citizenship, one of the objectives of the program, focuses on four main skills: sensitivity, rights and rules, judgment, and obligation. In the studies conducted by Pithon (2017) and Kim (2020), the findings that the French citizenship education curriculum aims to raise individuals who have internalized the principles and values of the republic and democracy, respect others, have gained the ability to live together, have critical thinking skills, and respect laws and rules support the results of this study.

It was observed that the curriculum did not include information on educational situations and evaluation. Kara (2022) reached similar findings in her study examining citizenship education in secondary schools in France. Menard (2019) also reached similar conclusions about the general structure of the citizenship and moral education curriculum. In addition, the program places the pedagogical responsibility for the selection of all kinds of tools and methods in the implementation process on

teachers. Grandner's (2021) findings that teachers generally plan citizenship education lessons according to the situation in the classroom, see the curriculum more as a guide, and are more autonomous in implementation and monitoring support this finding. Considering that there are large differences between regions in terms of school achievement in France, which has a multicultural structure, it may be useful for the curriculum to provide flexibility to teachers.

Considering that most of the outcomes of the Citizenship and Moral Education course are abstract, it is thought that not including an assessment dimension in the curriculum would be beneficial in terms of providing teachers with flexibility in assessment. As a matter of fact, Kara (2022) concluded in his study that the assessment of citizenship education is mostly based on process-oriented assessment in the form of classroom performance, homework, high school graduation exam (BAC) and national secondary school graduation diploma (Brevet). In the interviews, it was concluded that instead of written exams, more behaviors and observation of these behaviors by teachers would be more useful in the assessment of Citizenship and Moral Education course outcomes.

In the Citizenship and Moral Education curriculum, it was seen that the content was organized according to phases, each phase covered three grade levels and each phase had three themes. The themes of the 2nd phase, which includes the 1st, 2nd and 3rd grades of primary school, examined within the scope of this research: Respecting others, gaining and sharing the values of the Republic, and creating a culture of citizenship. The objectives prepared in line with these themes were included and explanations about these objectives were presented. Afterwards, it was determined that the target acquisitions and behaviors and subjects prepared for the objectives of the universe were included. Target achievements and behaviors in the curriculum: Self-recognition and expression, respect for differences, empathy, rights and responsibilities, communication, accepting someone else's point of view, following the rules of common life, principles, values and symbols of the French Republic, human rights, citizenship, the structure of the republic, taking responsibility for social good, public interest, accessing accurate information and critical thinking. It can be said that with these target achievements and behaviors, it is important for students to create awareness about themselves. In addition, it is possible to say that through the development of self-recognition and self-expression skills, it is desired to raise citizens who can express themselves. In his research, Poirier (2017) stated that in the implementation style and methods section of the curriculum, teaching methods and techniques such as discussion that support students' self-expression skills are frequently emphasized. It is understood that the target learning outcomes are mostly aimed at maintaining social order, adopting the principles and values of the republic, and creating a democratic social structure. It can be said that through these target outcomes, students are encouraged to develop critical thinking about the established social order through discussions on justice, equality of opportunity, democratic participation and the search for ways to improve society in this sense.

In this study, the learning areas that constitute the basic structure of the Citizenship and Moral Education curriculum and the values and skills related to the outcomes were tried to be revealed. In this context, the core values in the Citizenship and Moral Education curriculum are freedom, equality, fraternity, secularism, solidarity, spirit of justice, respect and rejection of all forms of discrimination. When the values related to the target learning outcomes in the themes are examined, it is seen that the learning outcomes in the theme "Respecting Others" are aimed at gaining the values of *respect for differences, respect for different opinions, responsibility, respect, sensitivity, patience, tolerance, benevolence, justice, love, peace and scientificity*. The learning outcomes in the theme "Acquiring and Sharing the Values of the Republic" are associated with the values of *responsibility, respect, sensitivity, patience, justice,*

secularism, freedom, equality, brotherhood, patriotism and human rights. The learning outcomes in the theme "Creating a culture of citizenship" are associated with the values of *responsibility, diligence, honesty, competence, solidarity, helpfulness, scientificity, respect for different opinions, sensitivity, patience, justice, fraternity and patriotism.* It can be said that the values of respect, responsibility, sensitivity, patience and justice are common in the achievements in all three themes. In the curriculum, there were no learning outcomes related to the values of friendship, friendship, and giving importance to family unity. However, it was seen that the value of "sensitivity" was included in the program in a very comprehensive manner. In addition, it is possible to say that importance is given to the acquisition of the values of patriotism, human rights, freedom, equality, fraternity and secularism. In other words, the achievements in the curriculum are generally designed to protect the rules of living together, social order and the principles and values of the republic. In this context, it is seen that the curriculum attaches importance to values aimed at supporting and acquiring national values, creating a democratic and just society and reviving the idea of citizenship.

In the curriculum of the Citizenship and Ethics Education course, a total of 20 skills are included, 6 of which are related to the culture of sensitivity, 4 to the culture of rights and rules, 5 to the culture of judgment and 5 to the culture of commitment. The programme focuses on enhancing individuals' self-awareness, expression and communal responsibility. Additionally, it aims to equip individuals with necessary skills such as critical thinking, information accuracy, cooperation, respect for others, and inculcating the values of democracy and the French Republic. When the target learning outcomes in the themes are examined, it is seen that there are learning outcomes aimed at developing the skills of following common rules, communicating, empathy, effective listening, critical thinking, cooperation, self-knowledge, research, using language effectively, obeying laws, obeying rules, digital literacy, political literacy, innovative thinking and recognizing stereotypes and prejudices.

Citizenship education in France is designed to integrate children of all backgrounds into the Republic as "good citizens". However, it must be acknowledged that definitions of both "good" and "citizen" are highly variable. Here, it is important how citizenship is defined in the multicultural French Republic and what values are promoted as critical for citizenship. In this context, it is seen that the curriculum does not mention a cultural component that culturally limits French citizenship to the French and does not give enough space to cultural awareness skills. However, it can be said that it is important to see cultural diversity as a richness and to recognize and develop different cultural elements within the same society in order to facilitate the integration of minority groups living in the same society into the society in which they live. According to Starkey (2010), the French citizenship education curriculum emphasizes a commitment to anti-racism, human rights and civil action against injustice, while rejecting the recognition of the existence of social groups based on theoretical basis, culture or ethnicity in the French Republic, which is committed to individual equality without discrimination. Starkey (2010) notes that this lack of attention to diversity also tends to undermine citizenship education as a social project that aims to promote integration through schools. In France, national education is based on creating a common culture through a single program. This education system starts from the premise that all citizens within the French Republic are equal but does not recognize difference. In other words, French citizenship education aims to integrate individuals into a predetermined, existing republican framework rather than to create a common community and national identity with all minorities within society. As a result, schools are places where individuals are politically socialized and taught their basic rights as citizens. Given this role of the school, it is possible to say that the priorities of certain values and skills are different in this study, which examines the Citizenship and Moral Education curriculum

in terms of associated values and skills. It is thought that this may be related to the cultural, social, political and historical structure of France as well as its perspective on the concept of "citizenship".

Conflict Statement and Ethical Disclosure

The researcher does not have any conflict of interest with other people and institutions related to the research. Since this study was conducted in the type of document analysis, no ethics committee decision is required.

Sources

- Barrère, A., & Martuccelli, D. (1998). La citoyenneté à l'école: vers la définition d'une problématique sociologique. *Revue Française de Sociologie*, 651-671.
- Bektaş, Ö., & Zabun, E. (2019). Vatandaşlık eğitiminde değerler karşılaştırması; Türkiye ve Fransa. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(37), 247-289.
- Bergougnieux, A. (2006). L'École et l'éducation civique. *La Revue de l'Inspection Générale*, 3, 54-60.
- Biesta, G., Lawy, R., & Kelly, N. (2009). Understanding young people's citizenship learning in everyday life: The role of contexts, relationships and dispositions. *Education, Citizenship and Social Justice*, 4(1), 5-24.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Chauvigné, C., Étienne, R., & Clavier, L. (2011). Éléments pour une histoire de l'éducation à la citoyenneté: de l'école publique française au lycée, quels enjeux? *Recherches en Education*, 10, 130-145. <https://doi.org/10.4000/ree.4798>
- Costa-Lascoux, J. (1998). L'éducation civique...trop tard [Civic education...too late]? *La Revue Educations*, 16, 53-56.
- Dulio, L. (2020). *Enseignement moral et civique: de quoi parle-t-on*. Repéré à <https://www.franceculture.fr/societe/enseignement-moral-et-civique-de-quoi-parle-t>
- Entzinger, H. (1994). Y a-t-il un avenir pour le modèle néerlandais des «minorités ethniques»? *Revue Européenne Des Migrations Internationales*, 10(1), 73-94.
- Gruson, L. (2008). Immigration et diversité culturelle: 30 ans d'intégration culturelle des immigrés en France. In *contribution pour le colloque de clôture de l'année européenne du dialogue interculturel (Centre Pompidou)*.
- Kafadar, T., Öztürk, C., & Katılmış, A. (2018). Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerler eğitimi boyutunda karşılaştırılması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 154-177.
- Kara, İ. (2022). Fransa'daki ortaokullarda vatandaşlık eğitiminin incelenmesi (Tez No. 737041). [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi-İstanbul]
- Kim, Y. (2020). Educationnalisation et réforme du curriculum: une recherche comparative sur l'éducation à la citoyenneté en Corée du Sud et en France. (Thèse de doctorat, Sciences d'Éducation de Université de Nantes-Nantes).
- Marchand, P. (1992). L'instruction civique en France. Quelques éléments d'histoire. *Spirale-Revue de recherches en Education*, 7(1), 11-41.
- Menard, C. (2019). La laïcité au collège: Les pratiques enseignantes de renormalisation du curriculum prescrit : déplacements et hybridation des conceptions de la laïcité. (Thèse de doctorat inédite,

- Sciences de l'Éducation de l'Éducation Psychologie Information Communication de l'Université de Lyon-Lyon).
- Ministère de l'Éducation Nationale. (2018). Programme d'enseignement moral et civique de l'école et du collège (cycles 2, 3 et 4). Ministère de l'Éducation Nationale. <https://www.data.gouv.fr/fr/datasets/programme-denseignement-moral-et-civique/>
- Osler, A., & Starkey, H. (2009) Citizenship Education in France and England: contrasting approaches to national identity and diversity In Banks, J. A. (Ed.) *The Routledge International Companion to Multicultural Education*. New York, Routledge.
- Pithon, G. (2017). Quelle éducation morale et civique à l'école? Pourquoi et comment la mettre en œuvre? *Éducation et Socialisation*, 6(46), 1-14.
- Poirier, C. (2017). L'éducation civique et citoyenne dans la Francophonie. Commission des Affaires Culturelles et de l'Éducation de l'Assemblée Nationale. chrome-extension://efaidnbnmnnibpcajpcgglefindmkaj/https://apffrancophonie.org/sites/default/files/2023-01/7.1_cecac-luxembourg2017_rapport_education_civique_version_finale_-2.pdf
- Dulio, L. (2020). Enseignement moral et civique: de quoi parle-t-on. <https://www.radiofrance.fr/franceculture/enseignement-moral-et-civique-de-quoi-parle-t-on-3184030>
- Russel, B. (1976). *Eğitim ve toplum düzeni* (Çev: Nail Bezel). Varlık.
- Schnapper, D. (2001). Histoire, citoyenneté et démocratie. *Vingtième Siècle*, (3), 97-103.
- Simon, A. (2018). Quel rôle politique l'école joue-t-elle? *Silomag*. <https://silogora.org/quel-role-politique-lecole-joue-t-elle/>
- Simon, P. (2005). Immigration et société multiculturelle. *Cahiers Français-Paris-*, 326, 35.
- Simon, P. (2013). Contested citizenship in France: The republican politics of identity and integration. A. Cole, S. Meunier, & V. Tiberj (Eds.), In *Development in French politics* 5 (pp. 203–217). Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.
- Starkey, H. (2010). Citizenship education in France and Britain: Evolving theories and practices. *The Curriculum Journal*, 11(1), 39-54.
- Tiberj, V. (2014). L'Islam et les Français: Cadrement des élites, dynamiques et crispation de l'opinion (Islam and French people: Elites' framing, dynamics and tension among public opinion). *Migrations Société*, 26 (155), 165–181.
- Westheimer, J., & Kahne, J. (2004). What kind of citizen? The politics of educating for democracy. *American Educational Research Journal*, 41, 237–269.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.

Authors' Declaration of Contribution

The author is responsible for the entire research process.

Statement of Support and Acknowledgment

There are no institutions, organizations or individuals who received support for this article.